

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

<http://niva.iig.pl>
redakcja@niva.iig.pl

№ 7 (2544) Год L

Беласток, 13 лютага 2005 г.

Цана 2,00 зл.

Найстарэйшая афіша „Залатая восень ’81” запрашае на рэйд па Кнышынскай пушчы, які праходзіў яшчэ да ваеннага становішча ў Польшчы...

Люстра нашай актыўнасці

Амаль 200 беларускіх плакатаў і афішаў сабраў гісторык і архівіст Славамір Іванюк з Беластока. Разам з мастаком Міраславам Здрайкоўскім выбралі яны найбольш характэрныя экзэмпляры і калекцыю папоўнілі плакатамі з архіва Беларускага аб’яднання студэнтаў. Плён сваёй працы пакажуць яны на выстаўцы „Беларускі плакат і афіша ў Польшчы 1981-2004”, адкрыццё якой адбудзецца 11 лютага (у 18 гадзін) у Музеі і асяродку беларускай культуры ў Гайнаўцы. Арганізатарамі мерапрыемства з’яўляюцца Гайнаўскі музей і Беларускі саюз у РП, а патранат трымае наш тыднёвік „Ніва”.

— Беларускімі плакатамі зацікавіўся я пасля аналізу архіва Беларускага аб’яднання студэнтаў, які мы з Яўгенам Вапам зрабілі ў 1992 годзе. У БАСе захаваліся плакаты васьмідзесятых гадоў. Пасля я сам пачаў збіраць беларускія афішы і плакаты. Яшчэ перад мерапрыемствамі звяртаўся я за плакатамі да арганізатараў і найчасцей атрымліваў іх дармова, — кажа намеснік старшыні Беларускага гістарычнага таварыства Славамір Іванюк.

Найстарэйшая афіша „Залатая восень ’81” запрашае на рэйд па Кнышынскай пушчы, які праходзіў яшчэ да ваеннага становішча ў Польшчы. Крыху малодшыя плакаты інфармуюць аб рэйдах „Вацькаўшчына” на Беласточчыне. З плакатаў можна даведацца пра рэйд „Семяноўка”, які праходзіў па затопленых у вадасховішчы вёсках. На афішы з 1988 года БАС запрашае на святкаванне 25 Сакавіка ў Варшаве. Першыя афішы выконваліся ксеракснымі спосабам, а некаторыя плакаты праектаваліся ўручную.

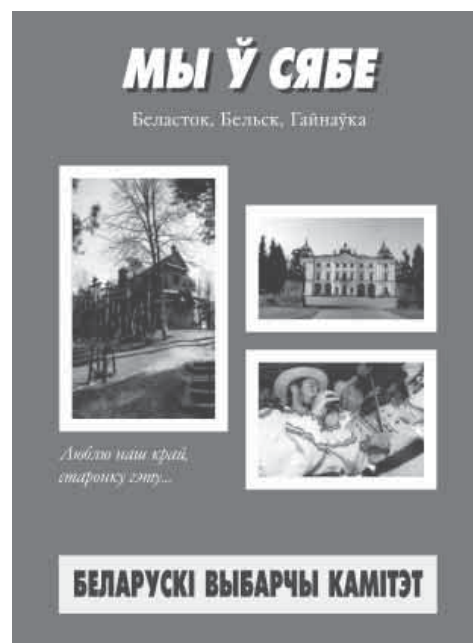
— Плакаты расклеіваюцца на стаўбах, платах, а пасля яны знішчаюцца. Я рашыўся збіраць іх, бо яны адлюстроўваюць гістарычныя падзеі, — гаворыць Славамір Іванюк.

Пачынаючы з 1990 года паяўляюцца разнародныя плакаты, якія запрашаюць на „Басовішча” арганізаванае Беларускае аб’яднанне студэнтаў. Сярод іх аўтараў ёсць Лявон Тарасэвіч, Іаланта Казар, Міраслаў Здрайкоўскі, Малгажата Дмітрук і наш рэдакцыйны сябра Аляксандр Максіюк. Ад 1994 года паяўляюцца плакаты аб „Бардаўскай восені”, якую арганізуе Звяз беларускай моладзі. Многа гэтых плакатаў праектаваў Юрка Асеннік. Захоўваюць яны асенні клімат з ха-

ФОТА АЛІКСЕЯ МАРОЗА

рактэрным матывам лістка. Чорныя колеры пераважаюць на плакатах, якія запрашаюць на „Купалле” ў Нарве, ладжанае таксама Звязам беларускай моладзі.

— Некаторыя плакаты, прымеркаваныя да „Басовішча” або „Бардаўскай восені”, вылучаюцца вялікімі мастацкімі каштоўнасцямі. Усе аўтары плакатаў аб „Басовішчы” захоўвалі свой індывідуальны стыль. На апошніх беларускіх плакатах знаходзіцца здымкі, новакамп’ютэрная графіка і малюнкi створаныя з выкарыстаннем камп’ютэрнай тэхнікі, — кажа Міраслаў Здрайкоўскі, які праектаваў плакат для выстаўкі ў беларускім музеі.

У калекцыі Славаміра Іванюка ёсць плакаты, якія інфармуюць аб мерапрыемствах арганізаваных Беларускае аб’яднанне студэнтаў у РП. Плакат радыё „Рацыя” з 2000 года знаёміць

з праграмамі і працай радыёстанцыі. Плакаты БГКТ, на якіх Таварыства запрашае на свае мерапрыемствы, можна распазнаць па матывах з нацыянальнай вышыўкай. Сярод іншых экспанатаў вылучаецца плакат, які заклікае адбудаваць спаленую царкву на Грабарцы. Паасобныя плакаты запрашаюць на канцэрты гуртоў „Кардон”, „РІМА”, „Гоман” і многіх іншых. Выбарчыя плакаты найчасцей змяшчаюць фатаграфіі кандыдатаў на радных і інфармацыю аб выбарчых праграмах. Такія плакаты найчасцей распаўсюджваліся ў Беластоку, Бельску-Падляшскім, Гайнаўцы і Гарадку. Аднак на беларускай мове друкаваліся толькі гарадоцкія плакаты. Іншыя, накіраваныя да як найбольшай колькасці выбаршчыкаў, друкаваліся на польскай мове.

— На плакаце інфармуючым аб „Басовішчы” я хацеў паказаць адметнасць гэтага мерапрыемства, ад якога аддзялілася бардаўская песня. Карыстаўся я графікай і сімваламі, — тлумачыць Міраслаў Здрайкоўскі, які выканаў таксама плакаты на выстаўкі мастацкіх прац Юркі Федарука і выпускнікоў мінскай мастацкай школы. Аўтобус з надпісам Беласток — Мінск на плакаце гэта вядомы знак для студэнтаў, якія ездзілі на вучобу ў Беларусь.

— Беларускія арганізацыі на плакатах і афішах інфармавалі аб сваіх мерапрыемствах і адначасна маніфэставалі прысутнасць беларусаў у Польшчы. Сабраныя мною плакаты сведчаць аб актыўнай грамадскай дзейнасці беларусаў пасля 1980 года, — кажа Славамір Іванюк.

Аляксей МАРОЗ

Беларускі „ровар” ❷

Віктар САЗОНАЎ

Стартавыя мажлівасці Беларусі разглядаліся як адны з сама перспектывных на постсавецкай прасторы. Суадносіны тэрыторыі і насельніцтва, геаграфічнае месца знаходжання, дастаткова высокі ўзровень адукацыі працоўных і спецыялістаў, традыцыйная руплівасць і працавітасць беларуса як рыса яго нацыянальнага характару надавалі аптымізму. Усё гэта, перамножанае на каэфіцыент таннай, у параўнанні з Еўропай, працоўнай сілы прываблівала і замежных інвестараў...

Адчыталі рапарт ❸

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Аналізуючы тую канчатковую „Інфармацыю НКП”, цяжка зразумець, чаму так выбарчана былі патракаваны найбольш строга пакараныя, а асабліва „Ніва”. Ці не па прынцеце: „Знайдзіце мне чалавека, а параграф знойдзецца”? Сума абвінавачванняў шмат якіх згуртаванняў, фондаў і г.д. абцяжарвае нароўні, а нават і больш, чым тыднёвік беларусаў...

Здзяйсненне мары ❹

Аляксей МАРОЗ

З юнацтва Віктар Баран цікавіўся беларускімі справамі і культурай. Ужо ў шаснаццацігадовым узросце выбралі яго старшынёю вясковага гуртка БГКТ у Палічнай, адкуль выводзіцца. Калі выехаў за працай у Ельч, купляў „Ніву” на вакзале ў Вроцлаве, каб быць у курсе беларускіх спраў на Беласточчыне. Цягнула майго суразмоўцу ў родныя старонкі і таму рашыўся вярнуцца на Гайнаўшчыну...

Патрэба душы ❸

Уладзімір Кавальчук: Мушу сказаць, што на мове трэба размаўляць, трэба на ёй думаць. У Сібіры не ведалі беларускай мовы. Як я прыехаў з Сібіры на радзіму, да цёткі, то пайшоў на танцы. Размаўляў па-руску і за тое мяне пабілі. Тады я сам пачаў вывучаць беларускую мову. Шкаду, што мала людзей ёю карыстаецца. Калі б думалі па-беларуску, ніхто не забараняў бы ёй карыстацца...

Беларускія стартсмены ❶

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

У Беларусі фрыстайл пачаў развівацца з 1987 года. У скачкі на лыжах ангажаваліся былыя батутысты і скакуны ў ваду. Першы значны поспех прыпаў на 1992 год, калі Аляксей Парфяноў заваяваў Кубак Еўропы. Праз тры гады аналагічнай перамогі дасягнуў Васіль Вераб’ёў. А ў 1998 годзе на алімпійскіх гульнях у Японіі зусім малады Дзмітры Дашчынскі дасягнуў сенсацыйна здабыў бронзавы медаль...

След і пераслед

Шчаслівыя вы, калі вас крываўдзяць і пераследуюць.

Пакінуць свой след на зямлі хоча кожны чалавек, які хоць крыху задумваецца над сэнсам свайго зямнога быцця. Жаданне зрабіць гэты свет трошкі лепшым натуральнае для кожнага нармальнага мужчыны. Адсюль і палітычная, грамадская, культурніцкая дзейнасць тых, для каго паняткі „свабода”, „айчына”, „годнасць” не проста словы. Але ў жыцці часта ёсць так (а ў нашай беларускай гісторыі цягам доўгіх і пакутлівых стагоддзяў толькі так!), што стваральная праца ў нацыянальным рэчышчы не толькі не шануецца, але і нішчыцца ўсялякімі спосабамі. На кожны след знаходзіцца пераслед (даруйце за тэйталогію).

„Ад прадзедаў спакон вякоў” нам засталіся пот і кроў. І ў Беларусі, і ў Польшчы беларусы дыскрымініруюцца паводле нацыянальнай прыналежнасці і толькі за тое, што мы любім сваё і хочам „людзьмі звацца”. У адных — аўтарытарная дзяржава, у іншых — дэмакратычная, а розніцы для карэннага насельніцтва — беларусаў, па бязлітаснай традыцыі няма. Беларусам папросту няма дзе шукаць праўды — дзяржаўныя ўстановы (пракуртуры, падаткавыя службы, суды) мэтна і паслядоўна выканваюць загады моцных гэтага свету, нягледзячы на нашу кроў і нашу праўду. Няма заступніцтва і ў канфесіях — Праваслаўная царква і Католіцкі касцёл як адміністрацыйна-рэлігійныя сістэмы для нас чужыя. У значнай ступені яны вядуць палітычную, а не душпастырскую дзейнасць і іх не цікавяць нашыя беларускія справы і інтарэсы.

Ці ёсць месца для нашай нацыі ў глабальных дзяржаўных палітыках? Вельмі сумнеўна, бо ў цяперашніх катэгорыях вялікай палітыкі пераважаюць матэрыялізм і меркантильнасць. Дэмакратычныя заваёвы чалавецтва, якія былі выпактаваныя ўсёй хадой сусветнага гістарычнага развіцця, руплівай працай, ахвярнасцю і жыццямі многства лепшых сыноў розных народаў, сёння набылі гіпертрафаваны характар. У выніку нацыянальныя каштоўнасці нівелююцца, а правы

чалавека даводзіцца да абсурду. Стаць новымі еўрапейцамі нам будзе вельмі цяжка, ды і не хочацца, бо мы — старыя еўрапейцы.

Нас, беларусаў, не любіць улада, без нас ёй было б куды прасцей. Але асабліва нас ненавідзіць тыя, каго ўлада паставіла ў шэрагі апазіцыі — у палітычныя партыі і грамадскія арганізацыі. Яны ненавідзіць нас найперш за тое, што мы любім Беларусь, а яны змушаныя граць сваю „апантанасць” і „руплівасць” да беларушчыны. Нянавісць гэтая не дае ім нават усведацца, што матэрыяльна жывуць коштам нашай працы, бо каб не было нас, то іх „дзейнасць” была б незапатрабаванай.

Ды як бы не нішчылі беларусаў, мы мацней. Пра гэта сведчыць сама хада гісторыі. Бо па логіцы маштабу тых знішчэнняў, якія ператрывала Беларусь, нацыя даўно мусіла згінуць, аднак жыве. А па-другое, мы ведаем мову і культуру нашых прыгнятальнікаў, а яны нашу — не, а значыць слабейшыя ад нас. Больш таго, неўзабаве яны прымусяць нас паверыць у нашу абранасць як народа. Нядаўна адзін святар так і сказаў: „Мы ёсць другі Ізраіль”. Зрэшты, месіянізм характэрны і для сённяшняй улады ў Беларусі. Прыкладам, паводле цяперашняй ідэалагічнай дактрыны перамогу Савецкаму Саюзу ў Другой сусветнай вайне забяспечыла беларуская партызаншчына. З гэтага найпрост у дзяржаўных межах ідзе прапаганда, што менавіта беларусы ўратавалі Еўропу ад фашызму. Атрымаецца адна частка беларускага грамадства ганавацца Францішкам Скарынам, Львом Сапегам, Антонам Луцкевічам, іншая — перамозай над гітлераўскім фашызмам. І хоць адзін гонар з іншым не лучыцца, агульны беларускі патрыятызм расце.

Адзін вельмі сімпатычны кінагерой, расказваючы пра смартэльную небяспеку ў ягоным жыцці, кажаў так: „Мне выпала загінуць, альбо неяк уратавацца. Як вы, мяркуюце, што я выбраў?”.

Наш выбар зроблены даўно…

Уладзімір Хільмановіч (Гродна)

Беларускі „ровар”

Не трэба быць аж занадта разумным, каб уцяміць, што вынаходзіць ровар няма аніякага сэнсу. Ён ужо прыдуманы. Яго можна выкарыстоўваць такім як ён ёсць, можна ўдасканаліць, перарабіць пад свае патрэбы, але нельга яго вынайці яшчэ раз, бо гэта будзе ўжо не ровар, а штосьці іншае. Тое самае можна сказаць і пра эканоміку. Ужо даўно вынайдзеныя ўсе законы яе развіцця. І самае галоўнае — яны не сакрэт. Наадварот, вядучыя эканамісты свету ўвесь час прапануюць свае паслугі краінам, якія становяцца на рынку шлях развіцця. Нямецкі пасляваенны цудоўны японскі — гэта вынік жорсткага выканання галоўных эканамічных прынцыпаў.

Стартавыя мажлівасці Беларусі разглядаліся як адны з сама перспектывных на постсавецкай прасторы. Суадносіны тэрыторыі і насельніцтва, геапалітычнае месца знаходжання, дастаткова высокі ўзровень адукацыі працоўных і спецыялістаў, традыцыйная руплівасць і працавітасць беларуса як рыса яго нацыянальнага характару надавалі аптымізму. Усё гэта, перамножанае на каэфіцыент таннага, у параўнанні з Еўропай, працоўнай сілы прываблівала і замежных інвестараў. Беларусь, якую тады называлі зборачным цэхам Савецкага Саюза, многія эканамісты і бізнесоўцы бачылі галоўным зборачным цэхам Еўропы. Але ў самой Беларусі ўлада, якая ўсталявалася ў 1994 годзе, пачала выдумваць новую, ці калі сказаць дакладней — рэанімоўваць старую мадэль эканомікі, называючы гэты працэс уласнай унікальнай мадэлю эканамічнага развіцця, так званым беларускім эканамічным цудам.

Постсавецкая наменклатура, якая ў большасці засталася пры ўладзе ў незалежнай Беларусі, нейкі час яшчэ вагалася, як лепш „заапекавацца” дзяржаўнай маёмасцю. Можна было яе прыватызаваць, як у Расіі. Ці як казалі ў народзе — „прыхватызаваць”. У гэтым выпадку прыйшлося б нечым падзяліцца з энергічнымі бізнесоўцамі не іх асяродка. І хто ведае, як доўга можна было б вытрымаць у канкурэнтнай барацьбе з ім, а тым больш з монстрамі замежнай эканомікі. Таму вырашылі зрабіць прыкладна па Марксу. Той сцвярджаў, што бюракрат, які нібыта не мае ніякай маёмасці, самы вялікі ўласнік.

Яго ўласнасць — уся дзяржава. Вось такім шляхам і пайшлі. Толькі ўнеслі невялічкія карэктывы. Нейкую частку, на ўсялякі выпадак, прыватызавалі. Львёныя доля засталася ўласнасцю дзяржавы. Нічэ. Ці паводле Маркса — таго, хто нібыта ніякай маёмасці не мае. Можна сказаць, што гэта і ёсць сучасная беларуская мадэль эканомікі.

Такая гаспадарчая пабудова адразу адпіхнула большасць заходніх інвестараў, якія ў такіх умовах працаваць не могуць, і прывабліла расійскіх „прыватызатараў”, якія прывыклі багацець якраз у такіх умовах. А ў улады застаўся толькі адзін інструмент, каб даказаць вартасць свайго выбару эканамічнага развіцця — прапаганда. Балазе, большасць сродкаў масавай інфармацыі — таксама ўласнасць дзяржавы.

Прапагандысты з блакітных экраннаў беларускай тэлевізіі ўзахлэб распаўсюджваюць пра павелічэнне тэмпаў росту эканамічнага развіцця. Але цэны на прадукцыю чамусьці растуць. У нас нібыта ёсць усё сваё, і тэлевізары, і кайбаса... Але кожны грамадзянін хоча набыць таннейшы і больш якасны тэлевізар за мяжой (толькі мытныя пошліны на ўвоз не дазваляюць), а кайбасу прыватніку можна прывезці не больш за пяць кілаграмаў.

Але найбольш яскравы паказчык „правільнасці” эканамічнага выбару — „газавая вайна” з Расіяй. Апазіцыя дзеяўнасці гадоў, яшчэ ў той час папярэдвала, што эканамічная бяспека краіны патрабуе, каб энерганосбіты браліся мінімум з трох крыніц. Спартрэбілася больш дзесяці гадоў „беларускага эканамічнага цуду”, каб кіраўнік дзяржавы заявіў пра пошук другой, як заўсёды ўласнай крыніцы. Маўляў, звязаліся не з тым партнёрам. З ненадзейным. Будзем цяпер энергію рабіць з нашага торфу.

Прапаганда ўласных поспехаў можа доўжыцца бясконца. Ды вось на эканоміку яна не дзейнічае. Ад гэтага яна не паляпшаецца. І колькі яшчэ можа праехаць „новавынайдзены ровар беларускай унікальнай мадэлі эканамічнага развіцця”, калі для папаўнення казы патрэбны не пашырэны мажлівасці айчынных бізнесоўцаў, а забароны ўвозу канкурэнтна-таждольнага тавару, штрафы, павышэнне цэнаў і прапаганда.

Віктар Сазонаў (Гродна)

Вачыма еўрапейца

Беларускія папкі

Доўга прыйшлося мне задумвацца, ці далучыцца ў гэтым месцы да шэрагу выказваючыся на тэму польскай літэратуры і г.зв. спіска Вільдштэйна. Уся тая

дыскусія наводзіць на мяне нудотнасць. Не гавару ўжо аб самім факце, што журналіст Браніслаў Вільдштэйн памыліў ролі і ўвасобіўся ў палітыка. Выносячы з архіва Інстытута нацыянальнай памяці (ІНП) каталог са спіскам прозвішчаў, якія апынуліся ў папках былых спецслужбаў (не толькі агенштаў ці сакрэтных су-

працоўнікаў), ударыў у нашы найніжэйшыя эмоцыі: зайздрослівасць, часам бескарыслівую помслівасць. Браніслаў Вільдштэйн павінен быў прадбачыць, што вынесены ім каталог дайдзе не толькі да журналістаў, якім ён хацеў яго толькі перадаць, але пазнаёмяцца з ім г.зв. масы. А гэтак і сталася, цераз Інтэрнэт.

Значная большасць з 240 тысяч прозвішчаў з каталога (агулам мае гэтак быць 1,5 міль. н.), памечаныя лічбамі, сярэдняму грамадзяніну мала скажуць. Вядома, калі абмінуць імёны і прозвішчы асоб агульнавядомых, асабліва тых, якія ў медыях пацвердзілі, што гэта якраз яны, як Ядвіга Станішкіс ці Данель Альбрэхскі. Сярэдні грамадзянін, уваходзячы ў Інтэрнэт на старонкі, дзе памяшчаецца гэты каталог, мае малыя шанцы знайсці прозвішча сваё ці суседа, якому мог бы з прыемнасцю прылялячыць, кіруючыся якраз тымі найніжэй-

шымі эмоцыямі. Ну, хіба што сусед называецца Ян Кавальскі ці Ян Новак, бо такіх сакрэтных супрацоўнікаў мог быць знайсці шмат і заўсёды адным з іх мог бы быць сусед. Беларусчанін мусіць, аднак, дачакацца лакальнага каталога і нейкага тутэйшага рэд. Вільдштэйна (ой, здаецца, ведаю, хто ў беластоцкім асяроддзі аж гарыць ад такіх амбіцый). Вось тады і пачнецца! І справа не толькі ў суседзях. Ужо бачу гэтых беларусаў, якія з д’ябальскім зняннем уваччу стануць рыцызамі следам прозвішчаў на — іч, ук ці -ак. Я нават упэўнены, што яны саставілі ўжо спісак прозвішчаў беларусаў, якія прызнаюцца да сваёй беларускасці, а займаючы больш ці менш значныя грамадска-палітычныя пасады. Асцерагаю шукальнікаў, аднак, што могуць іх там не знайсці ці, яшчэ горш, — знойдуць іх, але акажацца, што гэта асобы, якія адмовіліся ад супрацоўніцтва.

Пры нагодзе закалоту вакол распаўсюду спіска Вільдштэйна, варта ўсчаць — працягваючы за праф. Яўгена Мірановічам і яго кнігай аб меншаснай палітыцы ў ПНР?! — іншую тэму, менш засяроджваючыся на ўзаемнай грызні. Вось, ёсць нагода, каб растлумачыць прычыны, мэты, метады і г.д. сачэння за паасобнымі беларусамі і ўсім беларускім асяроддзем. Наконт гэтага нарасло, мабыць, шмат міфаў. Думаю гэтак, ведаючы дзейнасць не аднаго з беларусаў хоць бы ў „Салідарнасці” той першай і той падпольнай. Можна спадзявацца, што ў ІНП ёсць папка (папкі): беларусы. Калі нават і не, то сума індывідуальных папак стварыла б такую карціну — так як і ў палякаў — з ненайбольш пахвальнымі матывамі. Суграмадзяне беларусы маюць на тое такое ж самае права як палякі ці суграмадзяне яўрэі. І без чакання беластоцкага Вільдштэйна.

Мацей Халадоўскі

Аналізуючы канчатковую „Інфармацыю НКП”, цяжка зразумець, чаму так выбарачна былі патрактаваны найбольш строга пакараныя, а асабліва „Ніва”. Ці не па прынцыпе: „Знайдзіце мне чалавека, а параграф знойдзеца”? Сума абвінавачанняў шмат якіх згуртаванняў, фондаў і г.д. абцяжарвае нароўні, а нават і больш, чым тыднёвік беларусаў, але з ліку 135 правярanych суб'ектаў, толькі „Ніва” фактычна прыцягваецца да судовай адказнасці...

Роўныя і раўнейшыя?

Пасля кантролю выкарыстання публічных грошай у каля ста ўстановах, згуртаваннях і іншых арганізацыях займаючыхся культурай, Найвышэйшая кантрольная палата сфармулявала толькі чатыры паведамленні аб злачынстве, у тым ліку два ў адносінах да Праграмнай рады нашага тыднёвіка. Усе абвінавачанні, якія Палата вынесла супраць „Нівы”, хоць прыпісаны яны пад розныя параграфы, прагучалі ў адрас і іншых скантраляваных, але ў адносінах да іх не былі прыменены такія вострыя сродкі.

Толькі цяпер, пасля абследавання справы Раённай пракуратурай Бела-сток-Поўдзень, дайшла да нашай рэдакцыі канчатковая „Інфармацыя аб выніках кантролю выкарыстання публічных сродкаў”, зацверджаная старшынёй Кантрольнай палаты Міраславам Сэкулай. У „Інфармацыі” Палата прыняла пад увагу таксама і вынікі кантролю праведзенага Разліковымі палатамі. Агулам узялі пад павелічальнае шкло 135 суб'ектаў, сярод гэтага — апрача згуртаванняў, фондаў і да г.п. — таксама Міністэрства культуры, ці, для прыкладу, Падляшскую Маршалкоўскую ўстанову. З абагуленняў дакумента аб'ёмам у больш за 60 старонак ясна вынікае, што кантроль меў перш за ўсё правяральны характар. Было сцверджана ўжо ў першым сказе: „Найвышэйшая кантрольная палата, у сувязі з прыкметанымі няправільнасцямі, адмоўна ацэньвае надзяляючы і разлікі мэтных датацый, якія перадаваліся Міністэрствам культуры суб'ектам непрылічаным да сектара публічных фінансаў”. Варта тут прыгадаць, што беластоцкая дэлегататура НКП, якая лустравала „Ніву”, накіроўваючы справу ў пракуратуру, не прыняла пад увагу выказвання таго ведамства наконт абвінавачванняў. На нішто не здалася тлумачэнне тагачаснага дырэктара Дэпартаменту культуры нацыянальных меншасцей Ежы Веслава Завішы: „Мы прызнаем, што вы зрэалізавалі паслякантрольныя заўвагі НКП у абсягу датацый перададзеных Міністэрствам культуры”.

Літоўцы здзіўленыя

Адным з найбольш сур'ёзных абвінавачванняў сфармуляваных НКП ёсць наступнае: „Было сцверджана, што ў пяці выпадках Міністэрства адобрыла разлік датацыі, незалежна ад таго, што ўстановы непрылічаныя да сектара публічных фінансаў узялі сродкі бюджэтнай датацыі на празмерным узроўні альбо выдаткавалі іх нязгодна з прызначэннем акрэсленым у дамовах”. Як пералічана, такую „злачынную практыку” ў адносінах да Міністэрства прымяняла не толькі „Ніва”, але і выдаўцы літоўскага двухтыднёвіка „Аўшра” і ўкраінскае „Наше слово”. Агулам гаворка ідзе аб больш за 158 тыс. зл. („Ніва” — больш за 23 тыс. зл., „Аўшра” — 71 тыс. зл., „Наше слово” — каля 63 тыс. зл.). І хоць ужо толькі з таго запісу вы-

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

DEPARTAMENT NAUKI, OŚWIATY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

KNO – 41003/2003
Nr ewid.: 15/2004/P/03/077/KNO

Informacja o wynikach kontroli wykorzystania środków publicznych w dziedzinie kultury przez podmioty nie zaliczone do sektora finansów publicznych

нікае, што такія практыкі прымянялі выдаўцы часопісаў (Праграмная рада тыднёвіка „Ніва”, Згуртаванне літоўцаў у Польшчы, Саюз украінцаў у Польшчы), то толькі супраць „Нівы” НКП вынесла адпаведныя абвінавачанні, а затым беластоцкая пракуратура паставіла — як гэта акрэсліў спраўны ў працэсуальных справах „Кур'ер параны” — абвінавачанне вымантання міністэрскіх датацый. Тут, цікава, што да такіх вывадаў аб гэтых няправільнасцях дайшло цэнтральнае кіраўніцтва Найвышэйшай кантрольнай палаты пасля кантролю беластоцкай дэлегатурай і то якраз у „Ніве”. Заявы, якія краналі часопісы літоўцаў і ўкраінцаў былі фармуляваны без беластоцкіх кантралёраў і іх лакальных кіраўнікоў. Некалькі дзён таму спыталіся мы ў Ірэны Гаспярыч, старшыні Згуртавання літоўцаў у Польшчы, якая рэдагуе „Аўшра”, як адносіцца да гэтых абвінавачванняў, а тая са здзіўленнем сказала:

— Першы раз аб гэтым чую. Нічога мне невядома аб гэтым кантролю і аб яго выніках. Калі ласка, прышліце факсам „Інфармацыю НКП”. З цікаўнасцю з ёю пазнаёмлюся.

Цікавінкай можа быць тут іншае сцверджанне, якое апынулася ў пункце „Сінтэз вынікаў кантролю” і датычыць Фонду нацыянальнага выдання твораў Фрыдэрыка Шапэна. Менавіта гэты фонд атрымаў ад Міністэрства культуры блізка 150 тыс. зл. на выданне трох тамоў кнігі, а ведамства адобрыла разлік тае задачы. Адно толькі, што тэма кнігі не пабачылі свету. НКП дадаткова далей сцверджае: „Да завяршэння кантролю не былі ўсцалены дзеянні з мэтай сыскання бюджэтных сродкаў нявыкарыстаных нарадчыкамі”. Не быў прыменены ў адносінах да Фонду абвостраны парадак; не была накіраваная спра-

ва ў пракуратуру. Такія сродкі не былі прыменены таксама ў адносінах да адказных працаўнікоў Міністэрства культуры. Мабыць, таму, што не ўдзельнічала ў гэтым выпадку беластоцкая дэлегататура Найвышэйшай кантрольнай палаты. Намесніца прэс-інфарматаркі НКП Малгажаты Памяноўскай, працаўніца яе прэсавага бюро, тлумачылася нам з нявіннай мінай:

— Нашы абвінавачанні таго не датычылі. Параўноўванне тут справы „Нівы” да вынікаў іншых скантраляваных намі суб'ектаў — крыўднае для нас.

Варта тут спаслацца на няраз паўтаранае сцверджанне „Кур'ера параннага”, якое адабралася Найвышэйшай кантрольнай палатай: „Агулам у разліках з ведамствам культуры Праграмная рада перабольшыла кошты датаваных задач на 173 тыс. зл.” Ці гэта тое самае сцверджанне, як тое, якое запісала Палата ў фрагменце ўспомненай канчатковай паслякантрольнай інфармацыі: „бралі сродкі бюджэтнай датацыі на празмерным узроўні”?

Дзе тая аўтамашына?

Абвінавачанне хвалючае беластоцкую дэлегататуру НКП аб перавышанні „Нівай” тыражу ў заявах на датацыі і ў іх разліку знайшло сваё адлюстраванне таксама і ў канчатковай „Інфармацыі” тае ўстановы. Пасля яно ў нямай ступені прычынілася да накіравання справы ў пракуратуру і далей — да вынясення ёю абвінавачанняў. Стала яно („нявыкананне задач у абсягу акрэсленым у дамовах”) патрактаванае нароўні, для прыкладу, са згуртаваннем Настаўніцкі хор „Сого Cantorum” з Астроўца-Свентакшыскага, якое атрымала датацыю на арганізацыю прэзентацыі хораў. Прызначыла яно на смажаніну, абеды, харчовыя прадукты, банкет больш за палову ат-

рыманых грошай, значыць, проста, датацыю ў значнай меры пераела. Дарэчы, супраць таго згуртавання НКП таксама накіравала справу ў пракуратуру, хоць цяжка тут параўноўваць правіну, прынамсі па г.зв. грамадскаму ўспрыняццю. Падобна як са здзіўленнем можна ўспрыняць ранейшы запіс у „Інфармацыі” Палаты аб выдаткаванні бюджэтнай датацыі на залішнім узроўні ці нязгодна з прызначэннем, у якім наконт часопісаў літоўцаў, украінцаў і „Нівы” (без акрэслення, аб кім гаворка), было сцверджана, што з гэтых сродкаў былі фінансаваны кошты, не пералічаныя ў дамовах. Сярод іх называецца эксплуатацыя аўтамашын, якімі Праграмная рада ніколі не распараджалася.

Памылкі ў рахункаводстве

Урэшце сярод самых сур'ёзных абвінавачванняў паявілася: несумленнае вядзенне рахункавых кніг, парушэнне закону аб рахункаводстве. І тут у кожным з пунктаў-абвінавачванняў, апрача „Нівы” былі пералічаны іншыя ўстановы, якія маюць на сумленні такія самыя правіны. Вось прыклады. Недахоп дакументацыі, якая апісвае прынятыя прыцыпы рахункаводства мелі яшчэ чатыры скантраляваныя суб'екты, сярод іх Саюз польскіх пісьменнікаў у Варшаве ці Саюз падгаліян у Людзьмежы. Некамплектнасць рахункаводчых доказаў была зафіксавана яшчэ ў 11 суб'ектаў, непрылічаных да публічнага сектара, хоць бы такіх вядомых у свеце, як Фонд дзеля падтрымкі тэатральных практык „Гардзеныцы”, Таварыства сяброў мастацтва ў Кракаве ці Фонд „Sinfonia Varsovia”. Рахункаводчы ўлік не быў вядзены згодна з прыцыпамі акрэсленымі ў законе аб рахункаводстве — на думку кантралёраў НКП — таксама м.інш. у Фондзе „Галерэя на правінцыі” ў Любліне ці ва ўспомненым згуртаванні „Сого Cantorum” і Таварыстве аматараў Буска-Здрою. Якраз у адносінах да гэтых дзвюх арганізацый, па-за „Нівай”, Кантрольная палата рашыла накіраваць справу ў пракуратуру. Прытым суд у Буску спыніў справу Таварыства, а ў справе хору таксама мае яна быць спынена!

Аналізуючы тую канчатковую „Інфармацыю НКП”, цяжка зразумець, чаму так выбарачна былі патрактаваны найбольш строга пакараныя, а асабліва „Ніва”. Ці не па прынцыпе: „Знайдзіце мне чалавека, а параграф знойдзеца”? Сума абвінавачванняў шмат якіх згуртаванняў, фондаў і г.д. абцяжарвае нароўні, а нават і больш, чым тыднёвік беларусаў.

Старшыня Найвышэйшай кантрольнай палаты Міраслаў Сэкула пасля сустрэчы з дэпутатамі сеймавай Камісіі нацыянальных меншасцей сцвердзіў, што парламентары не мелі засцярог да вынікаў кантролю, сярод гэтага і ў „Ніве”. Іншая думка ў дэпутатаў, з якімі размаўлялі мы.

— Гэта злоўжыванне, — сцвердзіў адзін з іх.

Мацей Халадоўскі

Узнагароды „Маланкі”

У пятніцу, 4 лютага, у Бельскім доме культуры на юбілейным канцэрце калектыву беларускай песні „Маланка”, прымеркаваным да 15-годдзя гурту, сабралася шматлюдная публіка і афіцыйныя госці — беларускія дыпламаты, прадстаўнікі дзяржаўных і самаўрадавых улад. Канцэрт стаў добрай нагодай для таго, каб прыгадаць гісторыю калектыву і пазнаёміцца з новым рэпертуарам. Да юбілею быў выдадзены кампакт-диск „Гэй, іграй гармонік” з шаснаццацю новымі песнямі, якія выконваліся ў час канцэрта. Песню „Ходів до дівчыны” калектыву прысвяціў памяці заўчасна памерлага Юркі Харкевіча — былога члена калектыву.

У ходзе канцэрта гурту „Маланка” былі ўручаны калектыву ўзнагароды прысвоеныя міністрам культуры — ганаровы знак „Заслужаны для польскай культуры” за заслугі ў прапагандаванні польскай культуры за мяжой і дыплом за распаўсюджванне культуры. Бурмістр горада Бельска-Падляскага за сукупнасць дзейнасці ў сферы культуры прызначыў калектыву фінансавую ўзнагароду і віншавальныя граматы паасобным яго членам. Ганаровымі граматамі за шматгадовую дзейнасць па развіццю культуры і беларускіх народных традыцый ды значны ўклад ва ўмацаванне беларуска-польскіх адносін узнагародзілі „Маланку” міністр культуры Рэспублікі Беларусь і старшыня Камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў РБ.

Прэзідэнт Рэчы Паспалітай Сярэбраным крыжам заслугі ўзнагародзіў Яўгенію Барысюк, а міністр культуры адзнакай „Заслужаны дзеяч культуры” вылучыў Андрэя Нікіцюка, Веслава Далінскага і Марка Хмура.

У мінулым годзе Сяргей Лукашук адзначыў юбілей 60-годдзя. З гэтай нагоды міністр культуры РБ узнагародзіў яго ганаровай граматай.

Госці прыпаднеслі калектыву сувеніры, кветкі і віншавальныя адрасы. (вл)

„Так” на 50 гадоў

Міхалосўкія гмінныя ўлады запрасалі да сябе восем шлюбных пар, якія пражылі з сабою паўвеку. З юбілярамі прыехалі іх дзеці, унукі і праўнукі.

Медалі „За шматгадовае шлюбнае жыццё” прысвоеныя прэзідэнтам РП, атрымалі: Анатоль і Раіса Данілюкі, Антон і Люба Грыгаровічы, Алёйзы і Ванда Філіпчукі, Чэслаў і Чэслава Голічка, Ян і Мар’я Нос, Юзэф і Юлья Паплаўскія, Казімір і Лідзія Русэль ды Станіслаў і Зоф’я Сяніцкія.

Юбіляраў віншавалі, між іншым, вайт Міхалоўскай гміны Марк Назарка і кіраўнічка ЗАГСа Зоф’я Варабей. Яны зычлі ім чарговых юбілеяў, здароўя і шчасця. Усе ўзнагароджаныя пары атрымалі букеты кветак. (мох)

Калі выехаў за працай у Ельч, купляў „Ніву” на вакзале ў Вроцлаве, каб быць у курсе беларускіх спраў на Беласточчыне...

Здзейсніў свае мары

Фота АЛЯКСЕЯ МАРОЗА

Апошнім часам Віктар Баран заняўся рамонтам песнічоўкі

Каб даехаць да раднага Гайнаўскай гміны Віктара БАРАНА, трэба праехаць праз Ліпіны і ўехаць у Белавежскую пушчу. Вакол яго леснічоўкі высяцца прыгожыя дрэвы. У агароджы побач дома бегаюць стройныя коні англа-арабскай пароды. Сустрэкае мяне невялічкі сабакка, які стараецца не дапусціць да дома. Гаспадар тлумачыць, што гэта яго любімая гульня, якую прапануе ўсім наведвальнікам яго гаспадаркі.

Гаспадар і майстар

Хаця Віктар Баран жыве ў пушчы, з’яўляецца звычайным земляробам. Разам з сямейнікамі — жонкай Нінай, сынамі Артурам і Андрэем — займаецца на 30-гектарнай гаспадарцы, гадуе коней і авечак. Раней гадаваў свіней, прадаваў нават па 10 тон свініны ў год.

З юнацтва Віктар Баран цікавіўся беларускімі справамі і культурай. Ужо ў шаснаццацігадовым узросце выбралі яго старшынёю вясковага гуртка БГКТ у Палічнай, адкуль выводзіцца. Калі выехаў за працай у Ельч, купляў „Ніву” на вакзале ў Вроцлаве, каб быць у курсе беларускіх спраў на Беласточчыне. Цягнула майго суразмоўцу ў родныя старонкі і таму рашыўся вярнуцца на Гайнаўшчыну.

— Калі я пачаў працаваць у Машынным прадпрыемстве „Гамех” у Гайнаўцы, мае старэйшыя супрацоўнікі многа гаварылі пра свой бізнес. Я таксама рашыўся паспрабаваць сіл у бізнесе і заняцца свінагадоўляй. Гадаваў вепрукоў і прадаваў, калі важылі па 30-40 кілаграмаў, — гаворыць Віктар Баран.

Гадоўля свіней настолькі ўцягнула майго суразмоўцу, што стаў ён працаваць дарадчыкам у Саюзе свінагадоўцаў. Пасля гаспадарчых перамен у Польшчы саюз свінагадоўцаў абанкруціўся і Віктар Баран, які раней перастаў працаваць у машынным прадпрыемстве, заняўся толькі гаспадаркай.

Гадоўля пародзістых коней

— Гадоўля коней была марай майго жыцця. З юнацтва помню, што была ў нас вельмі хуткая кабыла. Калі хлопцы ганяліся навывперадкі, я на сваёй кабыле заўсёды быў пер-

шым. Пасля хацеў ісці вучыцца ў школу жакеяў у Варшаву. Аднак я быў завысокі і зацяжкі, каб стаць прафесійным ездаком. Увесь час купляў я „конскія газеты” і вельмі цікавіўся конегадоўляй. У пяцідзесяцігадовым узросце сказаў я сабе: „Калі цяпер не стану гадаваць коней, то не здзейсню сваёй мары ніколі”, — кажа Віктар Баран. — Хіба я першы пачаў гадаваць пародзістых коней у наваколлі. Стараўся я, каб не змяшаць крыві маіх кабыл з іншымі пародамі. Вазіў іх да жарабцоў у Янаў і Багуславіцы.

У Віктара Барана тры кабылы і двое двухгадовых падрусткаў. Кабыла „Галілея” заваявала прэстыжную ўзнагароду на выстаўцы ў Шэпятове, дзе набрала ажно 38 балаў на 40 магчымых. Выводзіцца яна ад славутага ў Польшчы жарабца „Аметыста”. Коні англа-арабскай пароды выкарыстоўваюцца ў Вялікім конкурсе верхавога каня. Некаторыя ўласнікі рашаюцца пусіць іх у час гонак, але яны крыху павальнейшыя, чым коні англійскай і арабскай парод.

— Англа-арабы не падыходзяць для турыстаў, бо гэта неспакойныя коні. Каб мець вялікі фінансавы прыбытак ад гадоўлі пародзістых коней, трэба для іх абучэння наймаць прафесійных ездакоў. Можна таксама аддаваць коней для прафесійнага абучэння ў падрыхтаваныя да гэтага станіцы, — тлумачыць Віктар Баран. — Маладое жарабца англа-арабскай пароды, якая ў нас лічыцца малапольскай пародай, можна ўжо купіць за тысячу злотых. Вельмі добра абучаны конь можа каштаваць нават больш за мільён злотых. З маёй конегадоўлі малы прыбытак. Я сам іх абучаю і не хапае ў мяне часу, каб дастаткова развіваць іх умеласці. Аднак усю сваю працу з коньмі я гатоў аддаць за прыемнасці, якія адчуваю ў час язды верхам.

Слабы прыбытак ад гаспадарання

Віктар Баран пачаў гадаваць авечак яшчэ ў пачатку васьмідзесятых гадоў. Удалося яму захаваць пароду сівых авечак — „вжасоўкі”, якіх шкуры падыходзяць на кажухі,

а воўна на світэры. Раней гадоўля авечак давала вялікі прыбытак.

— Зараз авечая воўна таннейшая, чым кошт самай стрыжкі. Авечыя шкуры таксама амаль дармовыя. Пакінуў я яшчэ 9 авечак, бо люблю бараніну, — гаворыць мой суразмоўца. — Зараз увесь прыбытак ад гаспадарання невялікі. Нашы сямейныя палі распаложаны побач пушчы і таму прыбыткам ад продажы збожжа цяжка кампенсаваць кошты яго вырошчвання. Магу ўжо пайсці на структурную пенсію, але яшчэ корціць магчымасці выкарыстання дафінансавання да сельскагаспадарчых інвестыцый.

У „новых” і „старых”

Ліпінах

Зараз вёску састаўляюць дзве вёліцы. На той, якая амаль сутыкаецца з Гайнаўкай, жывуць лекары, настаўнікі і гайнаўскія работнікі. Яны, захопленыя свежым паветрам і блізкасцю Белавежскай пушчы, пабудавалі велізарныя шыкарныя дамы. У старой частцы вёскі, што абапіраецца аб Белавежскую пушчу, жывуць сяляне. Паміж драўлянымі невысокімі, але прыгожымі, хаткамі стаяць дамы пабудаваныя прадстаўнікамі малодшага пакалення. Усе жыхары спатыкаюцца на вясковых сходах. Рознагалоссе выклікаюць патрабаванні наконт інвестыцый. Жыхары „новых” Ліпін патрабуюць будаваць каналізацыю і пракласці кабельнае тэлебачанне. Жыхары старой часткі вёскі дамагаюцца мадэрнізаваць дарогі, якія спалучаюць Ліпіны з іншымі вёскамі і вядуць на палі. Радны Віктар Баран, выбраны ад Беларуска-народнага выбарчага камітэта намагаецца, каб рэалізаваць патрабаванні ўсіх жыхароў вёскі і выбаршчыкаў сваёй акругі. Не можа забываць таксама пра патрэбы ўсёй Гайнаўскай гміны.

— Апошнім часам мадэрнізавалі мы большую частку дарогі з Ліпін у Савіны Груд і навезлі на яе гравій. У частцы „новых” Ліпін было выканана асвятленне. На 2005 год прадабачана будова ў вёсцы каналізацыі, — гаворыць Віктар Баран. Усе жыхары Ліпін выявілі ахвоту падключыцца да яе. Больш чым палову сродкаў на інвестыцыю састаўляюць датацыі. Жыхары Ліпін рашаючыся на будову каналізацыі маюць на ўвазе таксама ахову пушчы, што амаль абапіраецца аб іх панадворкі. Новая інвестыцыя абмяжуе забруджванне глебы побач лесу.

— Аднак мы баімся, каб не зрабілі запаведнікаў на тэрыторыі ўсёй Белавежскай пушчы. Калі б такое здарылася, забаронаць будавацца побач лесу. Зараз такія законы, што ў справе запаведнікаў не мусяць пытацца самаўрадаў. Можна быць так, што людзі стануць толькі фонам для пушчы, — турбуецца мой суразмоўца. — Многа людзей сабралася ў нас на беларускім фэсце, які быў наладжаны летам мінулага года. Сярод сабраных было многа гайнавян, якія прыбылі на веласіпедах і машынах, каб паслухаць беларускую музыку.

Аляксей МАРОЗ

Выключна „маткаванне”?

Дзвесце тысяч злотых прапалі ў мінулагоднім бюджэце Падляшскага ваяводства — тыя, якія былі прызначаны на дзейнасць Беларускага музея ў Гайнаўцы. Дагэтуль маршалак Януш Кшыжэўскі не выканаў свайго абяцання, што гайнаўская ўстанова будзе ўключана ў структуру беластоцкага Падляшскага музея, што гарантавала б ёй фінансавую стабільнасць.

Дакладна год таму маршалак Кшыжэўскі м.інш. у размове з „Нівай” запэўніваў:

— Добрым сігналам для жыхароў паўднёва-ўсходняй Беластоцчыны будзе ўключэнне Беларускага музея ў Гайнаўцы ў структуру Падляшскага музея. Гэта будзе абазначаць тое, што будуць назначаны пастаянныя і большыя сродкі на функцыянаванне гайнаўскага музея, мерытарычны догляд над ім Падляшскага музея. Музей у Гайнаўцы можа выконваць важную ролю ў турыстычнай праграме гэтага рэгіёна. У сёлетнім бюджэце пабольшана датацыя на дзейнасць Падляшскага музея на 200 тыс. зл. Гэтая сума будзе накіравана якраз на функцыянаванне гайнаўскай установы.

Так, аднак, не здарылася. Прынамсі пакуль таксама нішто не паказвае на тое, што штосьці зменіцца сёлага. У час апошняй сесіі радныя прынялі новы статут Падляшскага музея. Пералічаны ў ім восем аддзелаў, якія падлягаюць установе (м.інш. Музей ікон у Супраслі). Не апынуўся ў гэтым спіску гайнаўскі Беларускі музей. У час ранейшай сесіі падляшскія самаўрадаўцы прынялі сёлетні бюджэт. Беластоцкі музей атрымаў больш за 2,5 млн. зл., значыць, столькі, колькі трэба на яго неабходнае функцыянаванне згодна з прынятым статутом, значыць, з пералічанымі васьмі аддзелама. Квоту тую пабольшылі яшчэ на адзін мільён, які знайшоўся ў цэнтральным бюджэце на Музей ікон у Супраслі. Бажэна Бэднарэк, маршалкава прэсінфарматарка цвердзіць:

— Спадар маршалак не адмаўляецца ад абяцання. Патрэбна, аднак, паразуменне паміж зацікаўленымі бакамі і юрыдычныя вырашэнні на конт уласнасці ўчастка пад музей. Справа накіравана на рэалізацыю ведамствам культуры, якім кіруе член управы, спадар Ян Сычэўскі.

Малгажата Гламбіцкая з ведамства культуры сцвярджае:

— Ствараецца ўступнае паразуменне. Ёсць воля ваяводства самаўрада пераняць гайнаўскі музей.

На добрую справу, паразуменне „ствараецца” ўжо прынамсі паўгода.

Бажэна Бэднарэк, аднак, дадае:

— Маршалак вырашае аб напрамку думання, але па розных прычынах, незалежна ад добрай волі, нячаста можна рэалізаваць кожнае абяцанне.

Міраслаў Мордань, шэф Згуртавання „Музей і асяродак беларускай культуры”, а заадно намеснік бурмістра Гайнаўкі, кажа:

— Асноўнай умовай з’яўляецца вырашэнне ўласніцкіх спраў, што патрабуе ажыццяўлення адпаведных працэдур і пастановаў. Абяцанні маршалка былі толькі інтэнцыйныя, аб намерах, але форма супрацоўніцтва з Падляшкім музеям не была акрэслена. Справа толькі ў чатырох музейных залах, а не ў цэлым будынку; дзве залы ўжо здадзены ў карыстанне, адна будзе гатова неўзабаве і апошняю падрыхтуем да мая. Праблема заключаецца на незавершаных справах дваццацігадовай даўнасці. Наша згуртаванне, у якім больш за сто асоб, мусіць з іншымі зацікаўленымі бакамі распрацаваць формы супрацоўніцтва.

Як адзначыў дырэктар Падляшскага музея Анджэй Ляхоўскі, паразуменне павінна быць падпісанае паміж Згуртаваннем, управай вая-

водства і горадам Гайнаўкай. Пры сённяшнім кшталце ваяводствага бюджэту няма магчымасці пераняць імі гайнаўскай установы.

На яго думку, пасля магчымага ўключэння Беларускага музея ў Падляшскі музей, трэба было б дадаткова кожны год пабольшыць фінансы ягонай фірмы на каля 500 тыс. зл. Абяцання і прапаўшыя 200 тысяч — гэта замала.

Што самае важнае, дырэктар Ляхоўскі перакананы:

— На маю думку, Беларускі музей павінен быць самастойнай устаномай. Падляшскі музей выконваў бы толькі мерытарычную апеку: рэкамендаваў бы мерытарычныя планы, абучаў працаўнікоў. Займаўся б „маткаваннем”.

Неафіцыйна гаворыцца, што складанасці з пераняццем грунтаў Музея і асяродка беларускай культуры, разам з паслядоўнасцямі, аб якіх у сваім абяцанні гаварыў год таму маршалак Кшыжэўскі, стварае Беларускае грамадска-культурнае таварыства, якое хацела б „пераняць” гэтую ўстанову. Ягоны старшыня — член падляшскай управы Ян Сычэўскі, які, як сцвердзіў Януш Кшыжэўскі, назірае за працай ведамства культуры Маршалкоўскай управы і да якога трапіла справа вырашэння праблемы. Па спраўды толькі сабе вядомых прычынах абражаны ён на „Ніву” і не хоча з намі размаўляць.

Мацей Халадоўскі

ных дзетак у школах, для якіх звычайная булчачка ці шклянка малака ласункам здаецца. Вось, даражэнькія, да чаго мы дакаціліся.

Сёлета „Салідарнасць” адзначаць будзе юбілей 25-годдзя. Што запіша на карту дасягненняў? Чым пахваліцца перад народамі? Ці абы не свабоднай і „суверэннай” краінай? Але да рэчы. Ташніць мяне, калі слухаю, як лідэры Грамадзянскай платформы, ПіС ды ЛПР перасцігаюцца ў лозунгах. Усе гэтыя хітруны рашылі народ абяцанкамі звесці. Паны Туск і Качынскі пры ўладзе ў АВС былі. Чым выказаліся? Адзін у Грамадзянскай платформе схавался, а другі ў Права і Справядлівасць зашыўся. Зараз чацвёртую Рэч Паспалітую рэкамендуюць. Як думаюць паправіць лёс пенсіянераў, маці-адзіночак ці найбяднейшых? У народзе кажуць: „З путога і Саламон не налье”.

Уладзімір Сідарук

П’яныя дзеці

Вечарам 29 студзеня г.г. у „Тэлекур’еры”, на трэцяй праграме, на працягу паўгадзіны гаварылася аб праблеме п’янства сярод малалеткаў. Вельмі ўзбударажыў прыклад дзяцей з Кутна, якія з-за празмернага спажывання алкаголю трапілі ў бальніцу. Успаміналася таксама аб п’яным малалетку з Сувалкаў ды дзетках з Лодзі. У справе алкагалізму сярод наймалодных выказаліся прадстаўнікі самаўрадавых улад, паліцыі ды грамадскіх арганізацый. Прычыну п’янства бачаць яны ў недастатковым наглядзе бацькоў за сваімі дзеткамі, настаўнікаў ў школах замала гавораць аб шкоднасці спажывання алкаголю, паліцыя і прадаўцы ў крамах замала ўвагі адводзяць гэтай праблеме, бо малалеткі, на жаль, часта купляюць алкагольныя напоі.

Усё гэта праўда. А можа, найлепш было б замкнуць дзіця ў хаце і нікуды яго не выпускаць? Але ў наш сучасны час амаль у кожнай хаце ёсць алкагольныя напоі і, калі дарослыя выйдучы з хаты, дзіця свабодна можа ўзяць алкаголь ды напіцца. Мне здаецца, што вінаватая ў тым заканадаўчая ўлада, якая вельмі часта займаецца дурнотамі, а не можа забараніць рэкламу алкагольных напояў, а манапольным фірмам быць спонсарамі розных мерапрыемстваў, напрыклад, піва „Ломжа” славіцца ў ЗША — яно спонсар спартыўных мерапрыемстваў.

Малалеткі, здараецца, купляюць у прыватных крамах віно г.зв. *малое, чарніла, байтушку* па 5 златаў за бутэльку і спажываюць яго на месцы, у краме. Прадаўшчыцы, на жаль, ніхто з дарослых не зверне ўвагі, бо яна... абразіцца і не захоча прадаць табе тавар. Каб гэта забараніць, патрэбны строгі закон. Калі хто прадаў малалетку піва або віно — абавязкова забраць яму ліцэнзію на продаж алкагольных напояў і пакараць высокім грашавым штрафам! Сур’ёзна над гэтым павінны задумацца нашы ўлады.

Мікалай Лук’янюк

ЗАПРАЦЭННЕ

Беларускі саюз у Польшчы ды Музей і асяродак беларускай культуры ў Гайнаўцы запрашаюць на адкрыццё выстаўкі „Беларускі плакат і афіша 1981-2004”, якое адбудзецца ў Беларускім музеі ў Гайнаўцы 11 лютага 2005 г. а 18⁰⁰ гадзіне.

Перадвыбарчая ліхаманка

Публічнае тэлебачанне аднымі сенсациямі корміць глядачоў. Скандал за скандалам разгортваецца. Ледзь сціхла справа Рывіна, а тут як тут камісія для расследавання ПКН „Орлен” і ПЗУ стварыць трэба. Гітам аказалася аднак справа тайных супрацоўнікаў і кандыдатаў на супрацоўнікаў службы бяспекі, абнародаваная журналістам „Жэчы-наспалітай”. Зараз невядома, хто ёсць хто. Супрацоўнік бяспекі, ці пакрыўджаны? Палітыкі ўзаемна абкідаюцца грязю. Ніхто нікому не давярае. У дадатак атмасферу перадвыбарчай ліхаманкі падагрэлі лідэры СЛД, якія выказаліся за канстытуцыйны тэрмін (асенні, значыцца) парламенцкіх выбараў. І нам кажуць на гэта прыглядацца. Дзеся чаго?..

Калі нараджалася „Салідарнасць” і заклікала да змагання з таталітар-

ным рэжымам, працоўны люд стаў на іх баку. Паверыў аратарам. Зараз, як вядома, пырнуў быццам бурбалка салідарніцкі міф аб краіне з малочнымі рэкамі і кісельнымі берагамі. Наступіла шэрая рэчаіснасць. А якая гэтая рэчаіснасць, дык прыкладай не трэба далёка шукаць. Пакарыстаюся першымі збоку: тры мільёны беспрацоўных, пяць мільёнаў людзей жыве ў крайняй бядзе, вострым мільёнаў ледзь канцы з канцамі зводзіць. Падаюць таксама прадпрыемствы, увялічваецца колькасць беспрацоўных. Абскубалі пенсіянераў, якім на лякарствы грошай не хапае. Задаўжаюцца бальніцы, чатырыста шаснаццаць шпіталаў апынулася на грані банкруцтва. Прыбайляецца колькасць жабракоў, якія просяць міласціны на вуліцах гарадоў і мястэчак. Не ўпамінаю галод-

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

Зорка

Д л я д з я ц е й і м о л а д з і

Дзеці са школы ў Новым Корніне

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Вершы на Валянцінкі

Мартына ЛЕАНЕЎСКАЯ
(Гімназія ў Нараўцы)

Помста

Стаіш босы
перад маім парогам
І сэрца
падаеш мне на далоні.
А я не ведаю,
ці мне яго прыняць,
бо ты не зробіў гэтак
перад сваім домам,
калі гэта я, босая,
прызналася ў каханні.
Быў час,
Быў шанц.
А цяпер...
Помста?..

Сляпы

Ведаў ты мяне ўчора,
Ды сёння не пазнаў.
Зайтра — у памяці морак,
А я — усё адна,
Хоць зменлівай бываю,
Усё ж... Усё ж — кахаю,
І хоць змяняюся,
Распадабняюся,
Падобная зайжды
На сябе самую. На адну.
Сляпы не бачыць у цемры,
Блукае і калечыць
Сябе самога.
Раніць.
А ў праўду аб сабе
Ці іншым — не зазірне.

Гэты няўмольны час
Усё жартуе з нас.
Ранам не дае загаіцца,
Раз прыласкае, іншы раз мсціцца.
Ды ўсё гэта — не часу праблемы.
Гэта нашых асобаў дылемы.
Абыякавы, бо ў яго няма сэрца,
Так як веку не мае, ні смерці.

Зорка, іскарка ў тваім воку.
Месяц — шырокая ўсмешка.
Падарунак твой добрым людзям.

Адрыян ЛУКША

Падарунак

падарую табе
чырвоную ружу
сімвал гарачага
бязмежнага кахання
калючкі прыпомняць
аб невыгодах жыцця

Інтэрв'ю з Уладзімірам КАВАЛЬ-ЧУКОМ, мастаком, іканапісцам і фатографам Жыровіцкага манастыра.

— *Вы — вядомая постаць у жыровіцкім свеце, але мала хто ведае Ваш перыяд жыцця да пераезду ў Жыровічы. Раскажыце, калі ласка, пра свой жыццёвы шлях.*

— Мой жыццёвы шлях пачаўся на Беларусі. Нарадзіўся я ў невялікай вёсцы Загай каля Мінска. Там закончыў пачатковую школу. Калі мне было трынаццаць гадоў, мая сям'я пераехала на радзіму бацькі, а бацька быў з Расіі, з Іркуцкай вобласці. Байкал, горы, прырода... Яны моцна на мяне паўплывалі. Там я закончыў школу ў вёсцы і паехаў у горад Зіна. Спачатку я паехаў паступаць у Іркуцкае мастацкае вучылішча, але вясковому хлопцу без добрых знаёмстваў вучыцца ў вучылішчы было немагчыма. На ўсю Сібір былі толькі тры мастацкія вучылішчы (Краснаярск, Іркуцк, Хабароўск). Многія хацелі туды паступіць таму, што вучоба ў Маскве была нерэальная. Паколькі мяне не прынялі, я пайшоў вучыцца ў „рэальнае” вучылішча, якое абслугоўвала чыгунку. Першая мая адукацыя гэта слесар-электраапаратчык па рамонце цеплавозаў. Гэта быў мой вялікі падмурак — многа ў жыцці патраплю зрабіць сам. Цяпер я б раіў любому маладому хлопцу спачатку асвоіць нейкае рамяство, а пасля займацца „патрэбай душы”. Пасля заканчэння вучылішча адправілі мяне працаваць два гады на Байкале. На берагу Байкала ёсць цудоўны гарадок, які называецца Сцюдзянка. На працягу працы ў Сцюдзянцы я захапіўся альпінізмам і турызмам. Часта хадзіў на вандроўкі і захапляўся прыродай, лазіў па горах. Я ўдзельнічаў у занятках у чыгуначным доме культуры. Была там секцыя аматараў-мастакоў і я там праводзіў свабодны час.

— *У гэтым Чыгуначным доме культуры быў тхосьці, хто навучаў?*

Патрэба душы

— Так, былі там прафесіянальныя выкладчыкі, мастакі. Гэта дало мне падрыхтоўку, каб закончыць мастацкія школы ў Маскве і ў Мінску. Вярнуўся я на Беларусь. Ажарыўся з дзяўчынай, у якой закахався. Уладкаваўся працаваць мастаком на заводзе ў пасёлку Рудзенск пад Мінскам. Працаваў я мастаком на заводзе 15 гадоў. У свабодны час ездзіў па горах Савецкага Саюза. Быў і ў Польшчы, Румыніі, Венгрыі. У Польшчы я выпісваў мастацкі журнал „Przegląd Artystyczny”, больш дакладна знаёміўся з рознымі відамі мастацтва.

— *Які від мастацтва цікавіць Вас найбольш?*

— Жывапіс, прырода і пейзаж. У асноўным я пейзажыст. Вельмі люблю паэзію Ясеніна, а ў маладосці і сам прабаваў пісаць вершы.

— *Што атрымалася з вершаў?*

— У газетах было некалькі публікацый, але асобным зборнікам яны не выйшлі. Я працаваў у жанры пейзажу, асабліва ў акварэлі. Маляваў мокрай акварэляй. Некалькі прац папала за мяжу, а маю персанальную выставу, амаль 50 акварэляў, купіў датчанін Дацкі. Дацкі любіў акварэльны жывапіс, запрашаў мяне з сям'ёй да сябе ў Данію. Дацкі купіў у мяне і выставу маіх фатаграфій.

— *Калі Вы пачалі цікавіцца фатаграфіяй?*

— Калі працаваў мастаком. Гэта была патрэба душы. Калі я працаваў мастком на заводзе, прыходзілася выкарыстоўваць фатаграфію. Спачатку я працаваў як мастак-афарміцель, а пасля як дызайнер. Я захапіўся фатаграфіяй як відам мастацтва.

— *Ці тхосьці Вас вучыў прафесіянальнаму фатаграфаванню?*

— Я гэта ўмеў з дзяцінства. Яшчэ ў Сцюдзянцы купіў сабе фотаапа-

рат „Смена”. Фатаграфія ішла за мной усё жыццё. Пасля я купіў сабе іншы фотаапарат, паступова ўцягнуўся, чытаў шмат літаратуры, а на канец арганізаваў выстаўкі фатаграфій.

— *Што з'яўляецца тэмай Ваших фатаграфій?*

— Жыццё беларускай вёскі і жанчына ў прыродзе. Я займаўся чорна-белай фатаграфіяй менавіта таму, што яна больш выразная. З каляровай фатаграфіі вельмі цяжка зрабіць шэдэўр. З чорна-белай, калі чалавек добра валодае тэхнікай — гэта магчыма. Мае працы былі на выставах у Іспаніі, Францыі (там я атрымаў вялікі сярэбраны медаль, заняў I месца); у Польшчы (у Беластоку, з дапамогай Здзіслава Лянкевіча). Мой завод прадукаваў дзіцячыя цацкі, а я займаўся распрацоўкай узораў цацак, іх укараненнем у вытворчасць і графічным афармленнем. Тады мастакі працавалі пераважна ўручную, камп'ютэраў было няшмат. Раз у месяц я ездзіў у Міністэрства мастацтва ў Маскву, каб зацвердзіць графічны афармленні. У Маскве хадзіў на розныя выстаўкі, у музеі. У 1995 г. мне запрапанавалі пераехаць у Жыровічы.

— *Хто запрапанаваў?*

— Запрапанаваў цяперашні епіскап Гурый, а тады ён быў намеснікам манастыра. Атрымалася так, што мая дачка вучылася ў Мінскім інстытуце культуры (цяпер гэта ўніверсітэт). Калі ёй было 19 гадоў, здарылася няшчасце. Мы жылі 40 км ад Мінска і яна даязджала электрычкай. Яна вярталася дамоў і пры пасадцы на электрычку яе зашчаміла дзвярыма. Яна спужалася, крычала. Вадзіцель не ўбачыў, другія хлопцы хацелі дапамагчы, адзін расчыніў дзверы, другі меў яе злавіць за руку, але не злавіў... Рабілі дачцэ розныя аперацыі, але да канца

жыцця цяпер будзе ездзіць на інваліднай калясцы. На лячэнне дачкі патрабавалася шмат грошай і я стаў працаваць начальнікам бюро эстэтыкі пры электраўні ў Казахстане. Тады я шмат выконваў мастацкіх прац. Мая дачка першая прыйшла да Бога. Мы пазнаёміліся з адным бацюшкам з Мінска і а. Аляксандр ёю апекаваўся, прывёз у Жыровічы. Калі яна падыйшла і прылажылася да іконы, то вельмі хацелася тут застацца. З 1991 г. пражыла некалькі месяцаў у Жыровічах, а ў 1994 г. паstryглася ў манашкі. Мы з жонкай сюды прыезджалі. Я памагаў манастыру, рабіў выстаўкі, фатаграфавалі. У 1995 г. уладка Гурый запрапанаваў пераехаць у Жыровічы і працаваць у манастыры рэстаўратарам ікон і іканапісцам. Уладка паслаў мяне на курсы ў Маскву. Я стаў вучыцца, чытаў шмат спецыяльнай літаратуры і вывучыў пісанне ікон. Цяпер я супрацоўнічаю з газетай „Навагрудскія Епархіяльныя Ведамасці”, я вяду там хроніку. Праз нейкі час я выкладаў у Слоніміскім духоўным вучылішчы.

— *Хто найбольш Вам адпавядае з сучасных мастакоў? Каго найбольш цэніце?*

— Гэта мастак Леанід Шчамялёў, Уладзімір Басалыга, шчыры беларус. Таксама Уладзімір Стальмашонак.

— *Скажыце яшчэ, калі ласка, пра адносіны да беларускай мовы.*

— Нармальныя адносіны. Мушу сказаць, што на мове трэба размаўляць, трэба на ёй думаць. У Сібіры не ведалі беларускай мовы. Як я прыехаў з Сібіры на радзіму, да цёткі, то пайшоў на танцы. Размаўляў па-руску і за тое мяне пабілі. Тады я сам пачаў вывучаць беларускую мову. Шкадую, што мала людзей ёю карыстаецца. Калі б думалі па-беларуску, ніхто не забараняў бы ёй карыстацца.

— *Дзякую за размову і жадаю яшчэ большых поспехаў так у свеце, як і ў духоўным жыцці.*

Анна Садоўская

Уладзімір Паўлючук атрымаў літаратурную ўзнагароду імя Веслава Казанэцкага, прысвоеную яму прэзідэнтам горада Беластока. Патрон узнагароды — сябра лаўрэата, маладзейшы за яго на пяць гадоў, а ўзнагарода — гэта Ганаровая грамата ды канверт з 6 тысячамі злотых. „Хацеў я быць вучоным і стаў ім, вядомым у свеце антрапологам, рэлігіязнаўцам, але ж і давалося стаць літаратарам”, — жартаваў. Узнагарода — за „Judasz”, найлепшую мінулагагоднюю кнігу аўтара звязаную з Падляшшам, „за кнігу не толькі літаратара, але і эрудыта ды філосафа, якому нечужыя меандры чалавечага пошуку”.

— Мне здаецца, што ад часу фельетонаў „Narrawianie świata”, праз чарговыя свае працы, Валодзя Паўлючук піша ўсё тую самую кнігу, хоць у розных варыянтах, — сказаў Януш Нічыпаровіч, старшыня капітула ўзнагароды імя Веслава Казанэцкага, пісьменнік і культывы журналіст, славыты пераўвасабленчым рэпартажам. — Не можа ён адарвацца ад каранёў і ўплываў пагранічча.

— Пагранічча ёсць па сваёй натуре драмай, сутычкай, пэўным разладам, ад таго і вынікае літаратура, — пацвердзіў У. Паўлючук.

Уладзімір Паўлючук, прафесар, навуковец, якога даклады гучаць не

Прафесар узяў сваё

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

як „з кафедраў”, вядомы таксама з папулярных культуралагічных дакладаў-эсе, друкаваных м.інш. у літаратурна-мастацкім часопісе „Kartki”. Якраз і яны прапанавалі яго кнігу да ўзнагароды. Навуковыя кнігі Уладзіміра Паўлючука практычна дзесяцігоддзі ўжо не сыходзяць

з рук у бібліятэках; прынесены адным чытачом, не стаяць нават хвіліны на бібліятэчнай паліцы, яшчэ цёплыя бяруць іх у рукі наступныя чытачы. Гэта перш за ўсё кніга аб Вершаліне і мясцовым прароку Ільі. Кніга навуковая, як усе дагэтуль надрукаваныя Паўлючуком — „Wier-

szalin. Reportaż o końcu świata”. Узнікла яна ў выніку вандровак па Падляшшы аўтара як журналіста „Нівы”, маладога навукоўца, які свае разважання ўвекавечыў у кнізе. Таксама ў навішым сваім творы, узнагароджаным „Judasz”, нядаўна выдадзеным і зноў дадрукаваным, бо першы тыраж хутка раскупіўся. Прыцягнула чытачоў, як і спецыялістаў ад літаратуры, мабыць, і славу тасць кнігі ва ўсёй краіне, і тое, што яе герой — хлопец тутэйшы, з ваколіцы Гайнаўкі, які апынуўся ў шасцярынях гісторыі, падобна як усе нашы людзі, якія прайшлі па знаёмых і нязведаных сцежках жыцця і зямлі.

Ці больш прафесар Паўлючук глядзіць на свет праз „мудрацовае шкельца ды вока”, ці застаўся тым хлопцам са свайго беларускага апавядання, што спазіраў на яго праз каляровае зачараванае шкельца, знойдзенае на загаранні ў Рыбалах? Мабыць, якраз *Іуда* — не апошняе слова прафесара Уладзіміра Паўлючука ў літаратуры. Прыгожае пісьменства — якраз у ім можна найлепш выказаць важнае і абагуліць свой жыццёвы досвед. Значыць, і гэтая кніга, і наступныя Паўлючуковы творы не будуць спакойна стаяць на паліцы.

Міра Лукша

Ваеннае тулянне

Саветы ў 1939-1941 гадах многіх заможнейшых сялян Беласточчыны ссылаі ў Сібір. Бяднейшыя паверылі савецкім агітатарам і паехалі ў сібірскія шахты шукаць лепшага заробку; ім вайна прынесла нечаканае чарговае тулянне.

На выезд у шахты спакусіліся многія жыхары Орлі, у іх ліку Ян Амеляновіч, Ян Ахрыцэвіч, Павел Здановіч і Аляксандр Кубаеўскі. Апошні з іх летам мінулага года памёр, але раней удалося мне запісаць на магнітафон ягоныя ўспаміны.

У шахце

З нашага наваколля на працу ў шахтах назбіралася некалькі дзесяткаў чалавек. Завезлі нас пездам аж у Данбас, у шахту „Кандрацьеўка”. Крыху нас падвучылі. Працавалі мы некалькі

соцень метраў пад зямлёй, прабівалі праходы пневматычнымі молатамі. Некаторыя штрэкі былі прасторныя, іншыя так вузкія, што ледзь імі праціскаліся; падпіралі іх сасновымі дручкамі. Здараліся і завалы ў шахтах; аднойчы спрактыкаваны памочнік начальніка загадаў нам усім выйсці на паверхню, і як толькі мы выйшлі, наступіў завал.

Пад зямлёю ў шахтах працавалі таксама коні, а іхніх праваднікоў называлі конегонамі. Плацілі нам па чатырыста рублёў у месяц. Працавалі спярша па сем, а пасля па восем гадзін у суткі. Жылі мы ў інтэрнаце ў шасцісабовых пакоях, якія прыбіральніцы прыбіралі два разы ў дзень. Разам з намі жылі там і мясцовыя, якія ў шахты ўцякалі з калгасаў, дзе плацілі ім па кілаграме пшаніцы за працадзень. У сталавай можна было есці што хочаш, толькі за ежу трэба было плаціць.

У шахце закончыў я чацвёрты клас школы; вучыліся пасля працы. Мы падпісалі дамовы на год працы ў шахце; гаварылі нам: „Год отработашь и имеешь право требовать расчёт и ехать домой”. Але некаторыя раней адмаўляліся ад працы і вярталіся дамоў. Я рашыў працаваць цэлы год. Мой тэрмін дамовы скончыўся, а мяне — так як і іншых — не хочучь адпускаць. Дык мы паехалі да пракурора. Ён прыняў нас ветліва, запрасіў сесці, пацаставаў усіх сігарэтамі і сказаў: „Плохо, что работу оставили; будут вас судить”.

Асталіся мы ў шахце яшчэ некалькі месяцаў, аж да надыходу немцаў. Тады саветы закрылі шахту і ўзялі нас капаць акопы. Гналі нас так доўга, што я аж заснуў у час маршу. Наканец зайшлі ў вёску Ачуева, доўгу на шэсць кіламетраў. Капалі мы там вялікія акопы: на сем метраў шырокія і на тры метры глыбокія. Пасля размеркавалі нас у батальёны і пагналі пад Старабельск. Была там царква, а ў ёй клуб. Зайшоў я ў яе, разглядаюся, а па сценах блохі з вошамі лазяць.

У Старабельску дамовіўся я з адным калегам з недалёкай Горлаўкі,

Аляксандр Кубаеўскі ў Нальчыку, студзень 1946 г.

што дапаможа мне ўцячы. Пайшлі мы да ягонай мацеры, якая накарміла нас супам з пшаніцы. Вечарам рашыў я перасячы лінію фронту.

На нямецкім баку

Заснуў я ў нейкай павеці. Рана прабудзіўся, а нада мною немцы. Але адпусцілі мяне, дазволілі вяртацца дадому. Па дарозе затрымалі мяне румынскія салдаты і завялі ў нямецкую камендатуру, а адтуль ў лагер. У тым лагеры сядзеў адзін савецкі лейтэнант з бацькам — за развешванне плакатаў „Долой немца!”; быў таксама літоўскі яўрэй. Былі мы там пяць дзён, а пасля ўзялі нас на допыты і выпусцілі. Яўрэй звольнілі таксама, бо ён сказаў, што і раней немцы яго адпусцілі.

Калі выдалі мне дакументы, здалося мне, што я — пан! Аж на адной станцыі падыходзіць да мяне нямецкі салдат, правярае паперы і загадвае ісці за ім; меў я там пілаваць драўніну. Калі ён адышоў узяць пілу, я шмыгануў пад вагоны і ўцёк. Пасля палямі, абмінаючы буйнейшыя мясцовасці, прабіраўся на захад. Людзі па вёсках дапамагалі мне, давалі начлег, частавалі, паказвалі дарогу. Так я дайшоў дадому.

У Прусію

Зараз пасля вяртання немцы забралі мяне на прымусовыя работы; вывезлі да нямецкага гаспадара сорака пяць кіламетраў ад Каралеўца. Разам з іншымі работнікамі займаўся я там даеннем сарака кароў праз два гады і сем месяцаў, пакуль дачкакаліся рускіх. Прышоў да мяне такі Жэня з Ваўкавыска і кажа: „Саша, кідай даць кароў, нашы прыйшлі!” Я паслухаў яго і пайшоў у тую хату, дзе жыў, а там ужо ўсё павыварочвана, мае дакументы раскінуты. Усе савецкія салдаты п’яныя — дапалі да падвалаў нямецкіх баўэраў, дзе віна было ўдоталь. А нам, работнікам, гаварылі: „Идите домой, ребята, ибо здесь будет фронт”.

Мы набралі мукі, цукру, мяса і паехалі фурманкай. Але зноў тра-

пілі на немцаў, а тыя казалі нам зрабіць выбар куды хочам ісці: да іх ці да рускіх. Начавалі мы на нямецкім баку і нейкія нямецкія дружыннікі данеслі на нас і такім чынам мы апынуліся ў лагеры ў Раушыне над самым морам. Капалі мы там акопы, будавалі бункеры, зрэзалі сосны. Кармілі нас слаба — раз у дзень, таму і хадзілі мы красці са складаў мармелад і масла змешанае з бульбай. Заглядалі і ў пякарню.

Калі падыходзіў фронт і набліжаліся саветы, немцы рашылі нас расстраляць. Загналі нас у акопы, але знячэўку надляцелі савецкія самалёты і гэта нас выратавала. Калі сярод выбухаў дабраліся мы да лагера, былі там ужо рускія.

У Чырвонай Арміі

20 красавіка 1945 года забралі нас з лагера і ўключылі ў ваенную часць. Кармілі нас дрэнна — тры разы ў дзень давалі куццю. Аднойчы салдаты забілі бусла і некаторыя яго елі. У арміі быў я „першым нумарам станковага кулямёта”. Праз нейкі час пасля прынясення прысягі павезлі нас над Чорнае мора, пад турэцкую граніцу; частку салдат павезлі на вайну з Японіяй.

Вайна закончылася, але мяне не дэмабілізавалі. 24 студзеня 1946 года перанеслі мяне ў 22 брыгаду сапёраў, якая базіравалася ў Нальчыку на Каўказе.

Там было мне добра, працаваў шаўцом. Гэтую работу я добра знаў, бо да вайны вучыўся ў найлепшага арлянскага шаўца Валодзькі Рэнгайлы. Калі аднаму сяржанту зрабіў я туфлі і доўгія боты, дык за гэта ён узнагародзіў мяне дзвюма навуточкамі амерыканскімі вопраткамі. Кармілі там добра. Пазнаёміліся з тамашнімі дзяўчатамі, з якімі можна было ладзіць забавы; раз гулялі нават на Новы год.

Дадому

Прыходзіць аднойчы маёр і пытае:

— Товарищ Кубаевский, не хотите поехать домой?

— Чаму ж не! — адказаў я.

Адправілі мяне спярша ў Мінеральныя Воды, а пасля ў Стаўропаль. Там выдалі мне дакумент, у якім было напісана, што рашэннем савецкіх улад я дэмабілізаваны 5 ліпеня 1946 года. Далі мне таксама медаль „За победу”.

2 верасня 1949 года перанеслі мяне ў запас, а ў 1950 годзе яшчэ раз паклікалі ў войска, гэтым разам на вучэбны запас ў Варшаве. Завезлі нас у паслянямецкія казармы, зрабілі дэзінфекцыю, а пасля ганялі пашком на работу пры пабудове аэрадрома.

22 сакавіка 1995 года Аляксандр Кубаеўскі атрымаў медаль „50 лет победы”; меў ён таксама іншыя адзнакі. 17 ліпеня 2004 года памёр.

Міхал Мінцэвіч

Уладзімір Саўчук

Новы год

вядзе на новую дарогу
па беразе жыцця вясна збягае
гадзіны б'юцца ў грудзі ночы
урэшце „холод” адпывае

часта, ой часта паўтараем
закон вялікага прарока
— „у бядзе пазнаеш свайго друга
калі сам станеш яму слугай”

але, усё-ткі душа баліць
дык слуга ўсіх нас перарос
няма людзей так дасканалых
калі гаворка ідзе пра грошы

і дзе падзелася сяброўства
хто пераліў нашу свядомасць
чаму за веру гінуць дзеці
гэта ж нашая маёмасць

Хто цалаваў Града ў рукі
пятно граху пакінуў нацыі
цяпер патомнымі ўжо сталі
шукаюць у Бога свайі рацыі
і нарадзіўся нам Хрыстос
спагада свету, людзям надзея
і спайняецца прарочы сон
што гэта Бог і Казнадзея

Дзякую!

за дабро мацярынства
за споўнены сон
цяпло дзяцінства
вялікае дзякуй!

за любоў і ростань
за прамень сонца
свабоду жыцця
на зямлі дзявочай
вялікае дзякуй!

кветкі маладосці
цвітуць,
пах
разносіцца
у дарослыя гады

* * *

Адчуваеш свабоду размовы
лёгкасць слоў выяўляеш няспешна
хто пакінуў натхненне жыцця
след адвагі пляшот непацешных,
зайшоў вечар у садок духмяны
месяц поўны прысеў за парогам
пакажы сваю мэту любові
хоць маленькі фірт перад Богам.

Не пацешыш дарогі любоўю
не накарміш душы пацалункам
прага нішчыць супольныя мары
пакідае свой адрас у сэрцы
адлятае шчасце сляпое
уцякае збягае так хутка
як падзеліш на двое сумленне
родны кут ці адвечна Слабудка.

Беласток, 15.07.2004 г.

Кожны тэатр пачынаецца з гардэроба. У даным выпадку „гардэробам” можна назваць першую старонку сайта...

<http://rtbd.of.by>

Час ад часу чалавеку варта далучыцца да прыгожага, наведваць музей, фотавыставу, паглядзець тэатральны спектакль. Нешта ў гэтым плане прапаную вам сёння — зазірнуць на афіцыйны сайт Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі (РТБД).

Кожны тэатр пачынаецца з гардэроба. У даным выпадку „гардэробам” можна назваць першую старонку сайта. Па форме яна не надта адрозніваецца ад усіх астатніх ягонных бачын. Усюды прысутнічае сіні колер, які падаецца своеасаблівай тэатральнай куртынай. Уверсе — надпіс-назва сайта, зробленая жоўта-залацістымі літарамі з выявамі дзвюх масак. Далей ідзе звычайны расклад — з левага боку пададзеныя рубрыкі сайта, якіх, дарэчы, не так ужо і мала для тэатральнага сайта ўвогуле (усяго іх восем), а з правага — вялікая плошча, адведзеная пад апошнія навінныя паведамленні. Распрацоўшчыкі не толькі паведамляюць аб актуальных падзеях, але распавядаюць аб тым, што чакае гледачоў у бліжэйшай будучыні.

Пра жыццё РТБД распавядае рубрыка „Рэпертуар”. Тут ідзе не толькі звычайны пералік спектакляў і прозвішчаў аўтараў, але і невялікія анатацыі з указаннем граючых у іх актёрах. Цікавай асаблівасцю „Рэпертуару” з’яўляюцца і пададзеныя выяўленні розных дыпламаў, якімі былі ўзнагароджаныя тыя ці іншыя пастаноўкі.

Зразумела, самым галоўным для кожнага спектакля ёсць ягоны рэжысёр, які ўкладае ў пастаноўку свой погляд на тое, што апісаў аўтар. На гэтым сайце рэжысёрам прысвечана асабістая рубрыка, дзе падаюцца як іхнія фотапартрэты, так і невялічкія біяграфіі.

Рубрыка „Кантакты” дае магчымасць не толькі даведацца аб патрэбных нумарах тэлефонаў і адрасе

тэатра, але таксама пабачыць схему яго размяшчэння ў Мінску. Не надта зразумелым у гэтым выпадку здаюцца назвы вуліц на схеме, якія зробленыя толькі па-расійску.

Паўна, найбольш інфармацыйна насычанай можна назваць рубрыку „Гісторыя”. Не буду пералічваць усіх вартасцей і дасягненняў тэатра, толькі прыяду некалькі радкоў, якія мусяць зрабіць больш-менш адпаведнае ўяўленне аб ім: „Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі створаны ў снежні 1990 года ў Мінску як структурнае падраздзяленне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы па рабоце з драматургамі. Прыярытэтным накірункам работы тэатра адразу ж стала папулярнае нацыянальнае мовы і драматургіі”.

Для тэатралаў хіба найбольш важным будзе пазнаёміцца з тымі спектаклямі, якія запланавала труп РТБД на бліжэйшую перспектыву. Гэта лёгка зрабіць, клікнуўшы на рубрыку „Афіша”. Распісаня па чыслах і днях тыдня пастаноўкі размеркаваныя на два месяцы — люты і сакавік 2005 года.

Як кажучь, Радзіма павінна ведаць сваіх герояў. Гэта можна сказаць аб актёрах Беларускай драматургіі, кароткія тэатральныя біяграфіі якіх размешчаныя ў раздзеле „Труп”. Аб больш чым дваццаці асобах распавядаюць невялічкія тэксты і фотаздымкі.

„Гасцеўня” і „Форум” сведчаць аб даволі частым наведванні сайта і неаб’якавым стаўленні да яго як выпадковых віртуальных наведвальнікаў, так і фанатаў Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі.

Дарэчы, сайт трохмоўны. Акрамя беларускага тэксту ёсць магчымасць пазнаёміцца са зместам па-руску і па-англійску.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

У Беларусі фрыстайл пачаў развівацца з 1987 года. У скачкі на лыжах ангажаваліся былыя батутысты і скакуны ў ваду. Першы значны поспех прытаў на 1992 год...

Беларусь, беларусы...

Лыжныя акрабаты

Фрыстайл (даслоўна вольны стыль) ёсць адным з самых складаных тэхнічных відаў спорту. Па сутнасці ён спалучае выдатную фізічную падрыхтоўку з цыркавай эквілібрыстыкай. Усяго ёсць тры адгалінаванні фрыстайла — могул (хуткасны спуск па ўзгорыстай трасе), лыжны балет і акрабатычныя скачкі з двухметровага трампліна. Апошні від найбольш папулярны і, што прыемна, беларусы ў ім адны з мацнейшых у свеце.

Хоць асаблівых умоў не было, у Беларусі фрыстайл пачаў развівацца з 1987 года. У скачкі на лыжах ангажаваліся былыя батутысты і скакуны ў ваду. Першы значны поспех прытаў на 1992 год, калі Аляксей Парфяноў заваяваў Кубак Еўропы. Праз тры гады аналагічнай перамогі дасягнуў Васіль Вераб’ёў. А ў 1998 годзе на алімпійскіх гульнях у Японіі зусім малады Дзмітры Дашчынскі дасягнуў сенсацыйнага здабыў бронзавы медаль. Праз чатыры гады на трэцюю прыступку п’едэстала зноў узышоў беларус — Аляксей Грышын, ад якога чакалі медалю. Ён адзіны з усёй нацыянальнай дружыны здолеў трапіць у прызёры белай алімпіяды ў Солт-Лэйк-Сіці.

Пераважная бальшыня нашых фрыстайлістаў — мясцовыя выхаванцы. З прыездных варта адзначыць дасведчаную Алу Цупер, якая прыехала ў нашу краіну з Казахстана ўжо неаднаразовай чэмпіёнкай. У 2002 годзе яна выйграла для Беларусі Кубак свету. А год раней срэбнай медалісткай гэтага турніру была Асоль Слівец. Бронзавымі прызёрамі Кубка свету былі Ю. Раковіч і А. Ткачэнка.

Аднак утрымлівацца з году ў год у эліце зусім няпроста. Стала пад-

вышаецца тэхнічная складанасць скачкоў, расце канкурэнцыя. Так да прызнаных у фрыстайле грандаў — лятаючых акрабатаў з Канады, ЗША, Францыі, Расіі — зараз далучыліся кітайцы. Прадстаўнікі Паднябеснай прагрэсуюць, як і ў многіх іншых відах спорту, імклівымі тэмпамі. Каб заваёўваць медалі на самых сур’ёзных турнірах, патрэбна выконваць трайнае салта з чатырма піруэтамі. А яшчэ шмат у фрыстайле залежыць ад надвор’я — ва ўмовах моцных ветру ці туману скачкі даводзіцца спрашчаць.

Бягучы сезон складваецца пакуль не надта ўдала, хаця Дашчынскі, Цупер, Грышын на асобных этапах Кубка свету ўжо траплялі ў прызёры. Акрамя гэтых майстроў на высокія месцы могуць прэтэндаваць Дзмітры Рак, Цімох Слівец і яго сястра Асоль Слівец, на падыходзе перспектывы Дзяніс Осіпаў, Ганна Сірык. Галоўны трэнер беларускай дружыны Мікалай Казека мяркуе, што пытанне ў тым, якім спаборніцтвам надаваць прыярытэт і калі выходзіць на пік формы. Калі мадэляваць падрыхтоўку да алімпіяды ў Турыне наступнага года, то ў лютым, у іншым разе можна ставіць максімальныя заданні на чэмпіянат свету, які пройдзе ў канцы сакавіка ў Фінляндыі. Як заўсёды ў спартоўцаў ёсць праблемы са здароўем. Так Цупер выступае пасля вельмі цяжкай траўмы, яна прапусціла амаль два сезоны. А алімпійскі прызёр Грышын нядаўна ажаніўся і натуральна набраў лішнюю вагу. Але сумнявацца ў прафесіяналізме нашых майстроў не варта, што яны і пацвердзілі на нядаўніх кубкавых этапах. Ёсць прадчуванне, што беларускія фрыстайлісты яшчэ не раз парадуюць сваіх заўзятараў высокімі вынікамі.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Занатоўкі кантрабандыста

Залаты цягнік

Калі вы ў дзевяностыя гады дваццатага стагоддзя ні разу не ездзілі ў Польшчу цягніком, які ў народзе з захапленнем называлі „спіртавоз”, то ніколі не зможаце належным чынам адзначыць кемлівасць кантрабандыстаў. Хіба толькі паверыце таму, што я напішу.

Як толькі адкрылася крама бятошліннага гандлю алкаголем на гродзенскім вакзале, увесь запас алкаголю, які гаспадар крамы меркаваў прадаць на працягу месяца, раскупілі за дваццаць пяць хвілін і восем секунд. Прайшлі гады, пакуль мытныя службы Польшчы зразумелі, як яго перавозілі праз мяжу гродзенскія хлопцы. І то, гэта адбылося выпадкова, з-за тэхнічных непаладкаў цягніка. Але пра гэта трохі пазней.

Цягнік тады ездзіў з Гродна ў Беласток. Кантрабандысты праходзілі беларускую мытню, куплялі ў „паміжмытнай” краме столькі алкаголю, колькі яго там было, і цягнулі яго ў цягнік. Там, яны адкручвалі ўсё што адкручвалася, здымалі абшыўку, разбіралі столь, выкручвалі сядушкі, і ўсе пустоты, прадугледжаныя канструктарамі вагонаў для нейкіх, незразумелых звычайнаму чалавеку мэтай,

запаўнялі бутэлькамі з прыгожымі этыкеткамі. Білеты куплялі толькі да Кузніцы. У мэтах канспірацыі. Прайшоўшы польскі мытны кантроль, кантрабандысты выходзілі з цягніка, набывалі на кузніцкім вакзале білеты ў Беласток, сядалі разам з польскімі пасажырамі зноў у гэты цягнік і па дарозе выцягвалі свой тавар. Большая частка гарэлкі прадавалася на месцы, у цягніку. Многія жыхары Саколка і навакольных вёсак толькі дзеля гэтага і заходзілі ў вагоны. Выпаўзлі адтуль ужо вясёлыя, з чырвонымі мордамі, падтрымліваючы адзін аднаго пад рукі. А польская паліцыя правярала ў пасажыраў з усходу торбы і ламала галаву, адкуль бярэцца гарэлка. І ніколі не здагадаўся б, каб не адзін выпадак.

Было гэта некалькі летам. Жара невыносна. Кантрабандысты прайшлі кантроль беларускай мытні, і, падышоўшы да любімай крамы былі прыемна ўражаныя. Гаспадар „дуці-фры” нарэшце зразумеў, што гарэлкі купяць колькі будзе, і на гэты раз патроіў свае запасы. Хлопцы накуплялі яе столькі, што ледзве дацягнулі да цягніка. Пахаваўшы яе там, вырашылі адзначыць кілішкам другім інтэлект гаспадара крамы.

— Вып’ем за здароўе гэтага чалавека, які паставіў краму з гарэлкай паміж беларускай і польскай мытнямі, — прапанаваў Яўген. — Гэта ж наш кармілец.

— І паілец, — дадаў закурваючы чыгарэту Віцька. — А таксама трэба выпіць за здароўе канструктараў гэтага цягніка. Гэта ж залаты цягнік. Дзякуючы яму зарабляем. Гэта ж тунель з алмазамі, эльдарада, залатыя прыскі, кландайк!!!

— І за тых, хто гэты маршрут прыдумаў, — падхапілі хорам астатнія. — І за рамонтнікаў, і за стрэлачнікаў, і за рабочых вакзалаў, і за нашых пакупнікоў...

Тосты адляталі як зубы ад кулака. Праз нейкі, даволі хуткі час, з далоняў п’яных кантрабандыстаў пазнікалі маленькія дарожныя кілішкі. Іх замянілі літровыя бутэлькі. Нават кандуктар, што запатрабаваў паказаць білеты, замест іх атрымаў у рукі адкаркаваную літраву. А як вадкасці ў тым посудзе паменела на палову, ён ужо не патрабаваў доказаў аплаты праезду. Толькі прасіў, каб не курылі. Ды дзе там. За дымам ужо і кандуктара не было бачна.

Шкада, што яго не паслухалі. Не здарылася б тое, што здарылася. Вагон загаўся. Нічога страшнага. Падгарэў трохкі, і ўсё. Каб не ведаў, то адразу і не заўважыў бы. Патушылі хутка. Ніхто ад гэтага не пацярпеў. Але цягнік да Беласто-

ка не паехаў. Сумныя хлопцы сядзелі на вакзале ў Кузніцы, і папракаючы адзін аднаго назіралі, як іх тавар разам з цягніком накіроўваюць на запасныя пуцці, каб праверыць ці не пашкодзіў чаго агонь.

— Бяда, — прастагнаў Яўген. — Гэтыя правяральшчыкі — гэта не мытнікі. Яны вышэйшай адукацыі не маюць. Кансерватарыяў не заканчвалі. Затое маюць добры нюх, як у сабакі, і інтуіцыю, як у бабкі-шаптухі. Гатовы паспрачацца хоць з кім — знойдуць яны нашу гарэлку.

Гэта была трагедыя. Усе разумелі — не пабачаць яны свайго тавару, як уласнай патыліцы. А як з цягніка сталі далятаць п’яныя песні рамонтнікаў, зусім замаркоціліся. Адна толькі была ўцеха — рамонтнікі нілі за здароўе кантрабандыстаў.

У той дзень на кузніцкай чыгуныці ніхто не працаваў. Паліцыя збірала работнікаў як грыбы пасля сляпога дажджу. Каго на пуццях знаходзілі, іншых каля пуцей. Але большасць пасасынала ў „залатыя цягнікі”. Казалі, што гэты цягнік цэлы тыдзень там стаяў без руху. Кіраўніцтва польскай мытні нібыта сваіх супрацоўнікаў туды вадзіла як у музей на экскурсію, каб навучыліся дзе кантрабанду шукаць. А яшчэ казалі, што менавіта пасля гэтага выпадку змянілі маршрут. Больш гэты цягнік у Беласток не пусцілі.

СЫМОН НАЛЬШАНСКІ

Новая кніга аб Праваслаўнай царкве ў Польшчы

Надаўна выйшла з друку кніга „Указанне Царквы сапраўднае...” пад рэдакцыяй Пятра Хоміка. Кніга змяшчае трынаццаць артыкулаў аб шматлікіх праблемах па гісторыі і культуры праваслаўя ў Польшчы. Даследаванні мінулага Праваслаўнай царквы ў Польшчы развіваюцца, сведчаннем чаго з’яўляецца менавіта згаданае выданне. У змешчаных у кнізе тэкстах аўтары закранаюць шмат аспектаў мінулага і культуры Праваслаўнай царквы ў Рэчы Паспалітай на працягу стагоддзяў. Тэматыка прапанаваных тэкстаў датычыць дзейнасці царкоўных брацтваў, рэцэпцы літургічнага календара, праваслаўнага пісьменства, уплыву праваслаўнай культуры на рамантычную літаратуру ці структуры і арганізацыі Праваслаўнай царквы.

Неабходна звярнуць увагу на спалучэнне ў прэзентаваных тэкстах шматлікіх элементаў гістарычнага, грамадскага і культурнага характару. Аўтары паставілі сабе за мэту ўказанне перамен, якія адбыліся ў грамадскай і культуры вернікаў Праваслаўнай царквы ў Рэчы Паспалітай. Культурны феномен на цывілізацыйным памежжы стаў галоўным даследчыцкім матывам большасці змешчаных у кнізе тэкстаў. Указанне асаблівасцей культуры Праваслаўнай царквы ў Рэчы Паспалітай — самае вялікае дасягненне гэтага тома. Аўтары тэкстаў спадзяюцца запойніць прабел у польскай гістарыяграфіі, паказваючы культурныя асаблівасці праваслаўных жыхароў Рэчы Паспалітай,

якія састаўлялі адзін з самых істотных элементаў шматкультурнага грамадства колішняй Рэчы Паспалітай.

Чытачам „Нівы” прапаную два тэксты: Вяслава Іванюка „Спраба беларусізацыі Праваслаўнай царквы на польскіх землях да 1927 года” і Антона Мірановіча „Праваслаўная царква на тэрыторыі Генеральнага губернатарства, Беларусі і Украіны ў 1939-1944 гадах”.

Вяслаў Іванюк звяртае ўвагу на тое, што вобраз Царквы ў Польшчы як Царквы рускай, варогай польскай дзяржаўнасці сфармаваўся ў свядомасці польскага грамадства мабыць таму, што неспрэчна пасля атрымання Польшчай незалежнасці Царква надалей заставалася ў саставе Рускай праваслаўнай

царквы. Атрыманне аўтакефаліі, інакш выхад з-пад залежнасці ад расійскага патрыярхату, для царкоўнай іерархіі, духавенства, вернікаў і дзяржаўных улад стала першаплановай задачай у II Рэчы Паспалітай. Праваслаўная царква апынулася перад выклікам знайсці сабе месца ў новых палітычных умовах і задаволіць нацыянальныя памкненні вернікаў. Моцны прэсінг з боку польскіх улад, а таксама нейрэгуляваны юрыдычны статус давалі да таго, што канцэпцыя будовы Праваслаўнай царквы ў Польшчы на прынцыпах аўтакефаліі стала рэальнасцю. Польскія ўлады імкнуліся перш за ўсё дэрусіфікаваць праваслаўе і як найхутчэй паланізаваць яго.

Праблема самастойнасці Праваслаўнай царквы, прымяненне рэпрэсіі ў адносінах да епіскапату выклікалі моцны пратэст украінскіх і беларускіх палітычных групавак, якія штуром часцей заклікалі правесці ўкраінізацыю і беларусізацыю Праваслаўнай царквы ў II Рэчы Паспалітай. Узросталі таксама занепакоенасць і незадавальненне няпольскага насельніцтва на ўсходніх краях, выкліканыя ўзмацненнем акцыі адбірання маёмасці і сакральных аб’ектаў, а таксама ліквідацыі прыходаў. Гэты факт, побач іншых апісаных у артыкуле, стаў, між іншым, прычынай узнікнення беларусізацыйнай плыні ў Праваслаўнай царкве ў Польшчы.

Антон Мірановіч апісвае шматлікія спробы стварэння самастойнай беларускай царкоўнай структуры на тэрыторыі даваен-

най Польшчы ў час II сусветнай вайны. Першыя праекты стварэння Беларускай аўтакефальнай царквы з’явіліся ўжо ў 1922 г. Менавіта тады ў Мінску адбыўся з’езд праваслаўнага духавенства і вернікаў Мінскай мітраполіі, які прыняў рашэнне аб пераўтварэнні дзеючай царкоўнай структуры ў Беларускай праваслаўнай царкве. Падчас II сусветнай вайны першыя спробы ўрэгуляваць царкоўнае жыццё на Беларусі ўчыніў мітрапаліт Варшаўскі Дыянісій, ствараючы 9 верасня 1941 г. Беларускай царкоўную раду. Згаданая Рада накіравала акупацыйным уладам мемарандум у справе ўрэгулявання рэлігійнага жыцця на Беларусі. Аднак нямецкіх улад застаўся невядомым.

Чарговым крокам быў сабор Царквы на Беларусі, які адбыўся 6 кастрычніка 1941 г. Пракакол першага пасяджэння сабора епіскапаў мае красамоўны заглавак: „Акт № 1 дзейнасці Сабора епіскапаў Беларускай праваслаўнай царквы”. Гэты пракакол стаў першым дакументам у гісторыі Праваслаўнай царквы на Беларусі, у якім сабор епіскапаў афіцыйна быў названы „беларускім”. Зацікаўленым далейшым, складаным лёсам Праваслаўнай царквы на Беларусі рэкамандую згаданы артыкул праф. Антона Мірановіча.

У артыкуле Яраслава Лаўскага „Візантыя і праваслаўе як тэма і даследчыцкая праблема ў літаратуры польскага рамантызму” знойдзем прыгожы верш Яна Чачота прысвечаны Адаму Міцкевічу. Верш гэты напісаны на беларускай мове і азагалоўлены „Беларускі верш на прыезд Адама”. Шчыра рэкамандую!

А. Б.

Ніколі больш

27 студзеня 1945 г. Чырвоная Армія вызваліла Асвенцім, а ў ім канцэнтрацыйны лагер Аўшвіц-Біркенаў. З таго часу мінула шэсцьдзесят гадоў. Памяць аб трагедыі апошняй вайны навечна жывая ў народзе. У гадавіну вызвалення 27 студзеня г.г. у былым лагера Аўшвіц-Біркенаў сабралася дзесяць тысяч чалавек. У мітынг у ўдзельнічала дзве тысячы былых вязняў з шасцідзесяці дзяржаў, у гэтым ліку трох чырвонаармейцаў, якія вызвалілі Аўшвіц-Біркенаў. З сарака чатырох дзяржаў прыехалі афіцыйныя дэлегацыі, каб запаліць вечны агонь ды пакланіцца астанкам закатаваных гітлераўцамі ў газавых камерах. Да гэтай падзеі прымеркаваны былі адмысловыя сесіі ААН і Еўрасаюза. Дэпутаты ЕС прынялі аднолькавы тэкст рэзалюцыі, у якім называюць віноўнікаў нечалавечай злачыннасці і заклікаюць народы све-

ту да рашучага пратэсту супраць нацызму, расізму і тэрарызму.

Тэму вызвалення Аўшвіц-Біркенаў кранаю ў сваім допісе невыпадкова. Падобных лагераў гітлераўскія злыдні арганізавалі дзiesiąткі, а мо і сотні: Майданак, Трэблінка, Хелм, Дахаў, Штутгаф, Нойгам, Гальберштат, Бухенвальд. Мой бацька быў вязнем гэтых апошніх. У лютым мінае 61 год ад трагічнай сутычкі савецкіх партызан у нашай хаце і 60 гадоў ад вяртання бацькі з канцлагаў. Ягоны лагер у Аўстрыі вызвалілі ў 1945 годзе амерыканцы. Бацькам не прыйшлося дачакаць сённяшняга часу, каб пажыць у свабоднай Польшчы, за якую змагаліся. Аднак мне добра запам’ятаўся вобраз жаклівых падзей, якія праходзілі ў лютым 1944 г. у нашым доме: трупы забітых немцаў, энк параненая маці, разбураны дом ды пастаянная варта аднавяскоўцаў. У народзе кажучь: „Хто не спазнаў гора, не ведае што гэта роскаш.

(ус)

Вайна без канца

Гэтак можна назваць вайну ў Чачні, якую некалі заваяваў рускі цар. Аўтахтонная чачэнская мова амаль там счэзла, аднак захавалася прага нацыянальнай свабоды і таму трывае вайна, якой канца не відаць. А гэта таму, што расійская міліцыя паўсюдна, як правіла, скарумпаваная, дзе розныя афіцэры і чыноўнікі змагаюцца, як гэта гаворыцца, на два франты: ідуць супраць тэрарыстаў, адначасна ім дапамагаючы, калі абяспечваюць іх узбраеннем за грошы, долары, золата — на што яны, з беднага рускага народа, вельмі лася. І ваякі тэрарыстаў, колішнія адданыя савецкія афіцэры, у адной змове з тымі, што ідуць супраць іх. Усё там прадажнае да голай ніткі — так, як савецкая армія ў чэрвені 1941 года, дзе на кожным кроку былі продаж і здрада, бо да такой ступені даўё Сталін сваю краіну. Тое самае маем цяпер і ў Чач-

ні, дзе пасля трохсутачнага зняволення захопленых дзяцей і дарослых наступіла разня, пасля якой праваахоўныя расійскія органы не змаглі схопіць тэрарыстаў, якія з заложнікамі ўцяклі з акружэння. Гэта была кампраметацыя расійскага камандавання і яго ваеннай кемлівасці, бо там бандыты — інакш гэтых забойцаў бездапаможных дзяцей і дарослых нельга назваць — выкруціліся за грошы і золата. А сталася гэта таму, што расійскія ўлады, войска і міліцыя былі ў змове з імі; і таму канца той дурной вайны не будзе. Бедная Расія, якая нават добрай вяроўкі не мае — так калісьці сказаў адзін з дзекабрыстаў, калі ад яго парвалася вяроўка, на якой яго вешалі.

Мікалай Панфілюк

PS. А зноў: якое гэта войска, калі вышэйшыя рускія афіцэры — маёры, палкоўнікі — даязджаюць у свае ваенныя часці на паламаных веласіпедах, як было паказана ў рускім фільме пра гэты „цуд”. М. П.

Аляксей

Аляксей нарадзіўся ў 1943 годзе. Як адзіны сын, быў „вочкам” у галаве бацькоў, усё яму куплялі. Да работы на гаспадарцы не браўся, усё рабілі бацькі ды старэйшыя дзве сястры. Закончыў ён прафесійную школу і стаў працаваць манцёрам у дзяржаўным прадпрыемстве. Бацька купіў яму дом у горадзе. Ажаніўся Аляксей, але сямейнае жыццё не склалася ішчаслі-

ва, не мелі дзяцей і, менавіта з-за таго, ён развёўся з жонкай. Ажаніўся з другою, і калі сталі ў іх нараджацца дзеці, першая жонка пачала знаходзіць іх сям’ю, не давала спакойна жыць. Аляксей вымушаны быў працаваць у горадзе. Вярнуўся з сям’ёй да сваіх бацькоў, у вёску. Ягоная жонка Палашка не патрапіла аднак да гаварыцца з цешчай, частымі былі сямейныя непаладкі. І зноў Аляксей вымушаны быў купіць дом у невялікім горадзе і туды перасяліцца.

Аляксей надалей працаваў у дзяржаўных прадпрыемствах, а жонка, як толькі падраслі дзеткі, таксама пайшла на работу. Аляксей пры камуне быў членам ЗСЛ і, як грамадскі дзеяч, зайцеў расхвальваў уладу. Калі ў 1989 годзе ў краіне пачаліся перамены і ўладу перанялі салідарнікі, Аляксей раптам памяняў сваю палітычную арыентацыю. Стаў крычаць, што камуністы гэта зладзеі, якія толькі абкрадалі дзяржаву, а, вось, сам забыўся, як пры камуне цягнуў сабе ўсе, што толькі далася змахля-

ваць. Ягоная жонка, калі сталі ліквідаваць прадпрыемства, адышла на пенсію і цяпер даглядае ўнукаў. Аляксей таксама пайшоў на ранейшую пенсію, мабыць, па стане здароўя. Пачаў зноў хваліць камуністаў, што былі добрымі заснадарамі ў краіне, будавалі дарогі, масты, святліцы, школы. Наракае на паўсюдны беспарадак і крытыкуе, што за бяспэка распрадаецца дзяржаўная маёмасць, а грошай дзяржаве не прыбывае.

Мікалай Лук’янюк

Ніва
Тыднёвік беларусаў у Польшчы

PL ISSN 0546-1960
NR INDEKSU 366714

Наклад: 1 964 egz.

Выдавец: Праграмавая рада тыднёвіка „Ніва”.

Старшыня: Яўген Вапа.

Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2,
ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 149.

Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.

Internet: <http://niva.iig.pl/>

E-mail: redakcja@niva.iig.pl

Zrealizowano przy pomocy finansowej Ministerstwa Kultury.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.

Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.

Сакратар рэд.: Аляксандр Максімоў.

Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярубская.

Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран-Асташэвіч.

Канцэлярыя: Галіна Рамашка.

Камп’ютэрны набор: Яўгенія Палоцкая, Марыя Федарук.

Друкарня: „Orthdruk”, Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzeżenie sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumeratę: 1. Termin wpłat na prenumeratę na II kwartał 2005 g. upływa 5 marca 2005 g. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na II kwartał 2005 g. wynosi 26,00 zł.

3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 120,00; pocztą lotniczą Europa — 133,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 147,00. Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A., IV O/Warszawa, Nr 68124010531111000004430494.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,45 zł, a kwartalnie — 44,85 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,70 (kwartalnie — 61,10), pocztą priorytetową: Europa — 5,90 (76,70), Ameryka Płn., Afryka — 6,60 (85,80), Ameryka Płd., Środk., Azja — 7,40 (96,20), Australia — 9,60 (124,80). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tygodnika „Niva”, Białystok, ul. Zamenhofa 27, nr konta BPH PBK SA Oddział w Białymstoku 77 1060 0076 0000 4011 5001 5504.

Прысабечнік з М.

Купіла сабе кватэру Ніна С., заплаціўшы грошы сабраныя ад усёй радні ды знаёмых, пазычаныя ў банку. І так тая кватэра танней абышлася — была яна раней уласнасцю бальніцы, дзе Ніна рабіла прыбіральшчыцай. Аформіла ўсе паперы. Пазнаёмілася была ў бальнічнай палатцы з пацыентам, Міколам Г., якому спадабалася прыгожая і спагадлівая „салёвая”. Шлюб у яны не бралі, але жылі як сужонства, нарадзіліся ў іх дзеці. Ніна мела досыць бадзьяца па нанятых кватэрах ці дзядзюца з падгайнаўскай вёскі на працу, дык з радасцю сталі чакаць, пакуль зробіць ремонт у той кватэры Іван С., аднавясковец, якому дарам аддалі ў арэнду Міколаву гаспадарку (і так ён, хворы, не быў у змозе яе абрабляць) ды пакінулі на карыстанне сем кароў. На Новы год Іван С. быў у Ніны і Міколы ў гасціне, добра напіліся, шчыра пагутарылі і абняліся — добрыя блізкія сусед лепшы чым далёкі сваяк. Пасля рамонту (усе рахункі на будматэрыялы пісаліся на Ніну, давала грошы) Іван С. уставаў ў аднойленую кватэру сваю мэблю і новы замок.

Пайшла Ніна да адваката: знаяў ёй кватэру чужы чалавек, як яго адтуль вытурчыць? Паглядзеў ён Нініны дакумэнты на кватэру, абмеркаваў цалкам зразумелую справу, напісаў заяву ў паліцыю. Паліцыянт загадаў „рамонтніку” здаць ключы гаспадыні. А Іван С. падаў Ніну ў суд, што быццам сам даў ёй грошы на кватэру, каб купіла яе на сябе, паколькі не быў ён працаўніком бальніцы, а толькі такім належаліся былыя шпітальныя памяшканні. І патрабаваў, каб ашуканка вярнула яму грошы (25 тысяч) альбо кватэру.

У раённым судзе пасля кароткага абследавання загадалі Ніне С. кватэру вярнуць асобе, якая цяпер у яе „posiadaniu”. Ніна з жахам у вачах слухала прысуд, у якім ёю купленую кватэру аддалі суседу з вёскі М. Іхны адвакат сказаў чаканьне 21 дзён, і тады напіша апеяльцыю. Дык пайшла дахаты са сваім партнёрам ды малымі дзецьмі — у драўляную пахіленую хаціну, якую наймала на ўскраіне Гайнаўкі. А абодва адвакаты — ейныя ды Іванаў — да таго апошняга на барыш. Бо апеяльцыю пісаць можна толькі на працягу 7 дзён, пісьмова патрабаваўшы яшчэ неправамоцнае рашэнне суда разам з яго абгрунтаваннем. Пасля 21 дзён — пішы прапала.

Добра, што Ніну С. наведана знаёмай, якая якраз на сёмы дзень яе наведала. Ды роўна яшчэ сем гадоў цягнулася справа. Добра, што Ніна С., не чакаючы наступных рашэнняў, узламала замкі і пасялілася ў новай цёплай хаце, дзе магла гадаваць дзяцей ды лячыць хворага мужа. Падсылаў быў Іван С. каморнікаў, каб выкінуць сям’ю Ніны са „свае” хаты — паявілася тады тэлебачанне TVN, якое сцягнула Ніна на дапамогу. Суды і раённы, і акруговы, і цэнтральныя мелі шмат працы. Абодва бакі „спаласкаліся” дарэшткі з грошай. Справу скрануў толькі апеяльчыны суд у 2004 годзе, які загадаў вярнуць кватэру ў рукі ўласніцы. Іван С., які аргументаваў, што ён — парадачны чалавек, радны, сямейны, багаты гаспадар, стаў супраць пары ашуканцаў, якія нават шлюб не маюць, славіцца, дарэчы, мініш. і тым, што пазычыў у роднага дзядзюкі легкавую машыну, і прадаў яе як сваю. Не першы раз паверыў ён у тое, што меўшы грошы, сімпатычную знешнасць ды знаёмствы, можна зрабіць амаль усё. Вядома, да таго яшчэ трэба мець і проста касмічнае нахабства. А, як вы думаеце, чаму гэта Феміда носіць павязку на вачах?..

Лукаш ПРАВАСУД

Нарэшце прыйшла...

„Даўціны” Андрэя Гаўрылюка

Адзін паляўнічы ў час палявання праваліўся ў балота так, што ледзь яго адтуль выцягнулі. Пасля расказвае пра гэта сваім сябрам:

— Залез я на дрэва, каб не было мяне відаць, ды сук пада мною зламаўся і я праваліўся ў балота. Патапаў штотым глыбей, глыбей, глыбей...

— Як глыбока? — нецярплівецца адзін са слухачоў.

— Па самыя калені!

— І што ж у гэтым цікавага?

— Забыў вам сказаць, што падаў галавою ўніз.

Янка заахвочвае бландзінку:

— Выпі, будзеш ахвотнейшая.

— Я і так ахвотная, толькі з цябе разывака.

— Паслухай добрай рады спрактыкаванай жанчыны і выйдзі замуж, — раіць бландзінка брунетцы.

— Я, вось, і чакаю, каб мне гэта запрапанавалі нейкі неспрактыкаваны мужчына.

— Татка, — пытае сыноч, — чаму ўсе казкі канчаюцца шлюбам?

— Таму, што пасля шлюбам канчаецца ўсякая казка.

Жонка лае мужа:

— Зноў, п’яніца, вяртаешся ў тры гадзіны ночы!

— Бо я вяду сістэматычны лад жыцця.

Між мастакамі:

— Мой сябра напісаў сваёй жонцы партрэт.

— Падобная яна там на сябе?

— Хіба так, бо дагэтуль нікому яго не паказала.

На выстаўцы сужонства стаіць перадактам прыгожай жанчыны. Муж захапляецца перада жонкай:

— Цалкам падобная да цябе!

— Гэта праўда, — падтаквае яна.

— У мяне таксама няма чаго на сябе апрануць.

Адгаданка

		1										
						2		3				
	4		5		6	7			8		9	
				10						11		
								12				13

1. вялікая халодная будыніна для складвання і абмалоту зжатага збожжа, 2. вялікая млекакормячая жывёла з трубой, 3. дабрадушная жартаўліва, вясёлы настрой, 4. Міхаіл Сяргеевіч, лідэр саветкай перабудовы, 5. Юры, лідэр Беларускага народнага фронту (нар. у 1938 г.), 6. расійскі абласны горад між Харкавам і Курскам, 7. без яго дыму не бывае, 8. дахавы матэрыял у выглядзе даўгаватай дошчачкі, 9. карэйская грашовая адзінка, 10. крылаты сапернік Дон Кіхота, 11. навучэнец, які мае выдатныя адзнакі па ўсіх вучэбных прадметах, 12. можа быць каштоўны, будаўнічы, краевугольны, 13. вываз тавараў, капіталаў, тэхналогіі за мяжу. (ш)

Адгаданыя словы запісаць у вызначаныя дарожкі, пачынаючы ад поля з лічбай. У светлых палях атрымаецца рашэнне.

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 52 нумара

Курорт, перыяд, сшытак, кіно, сум, маца, моц, гусь, дзеяч, узбек, партыя, бульба, араты.

Рашэнне: Чорныя думкі таксама могуць быць залатыя.

Кніжныя ўзнагароды высылаем Лукашу Пацэвічу з Беластока і Мікалаю Сазановічу з Навін-Вялікіх.

13.02 – 19.02

Баран (21.03. — 19.04.) 13 — 19.02. будзеш мець вельмі шмат цікавых ідэй, натрапіш на арыгінальныя вырашэнні праблем. Добры час на навінкі. Пагода ў сямейнай атмасферы.

Бык (20.04. — 20.05.) 15 — 19.02. — час спрыяльны для наладжвання знаёмстваў, падпісвання карысных дамоў. Прамяністай усмешкай і радасцю прыцягнеш да сябе людзей. 18 — 19.02. — не злоўжывай алкаголем і не абжырайся.

Блізняты (21.05. — 21.06.) Да 15.02. знакамiты час на навуку, вывясненне складаных спраў. У знаёмствах зрабі першы крок ты. Рыхтуйся на прафесіянальныя суперніцтвы.

Рак (22.06. — 22.07.) 13 — 17.02. не наладжвай новых знаёмстваў — можаш расчаравацца. Магчымы ў той час матэрыяльныя страты. Карысьць могуць прынесці суполкі, але будзь аспярожны.

Леў (23.07. — 22.08.) Да 14.02. вялікая пільнасць і дапытлівасць. Фартуна ўвесь месяц да цябе шырока ўсміхаецца; іграй на латарэі, у *Totolotek*; маеш шанц здабыць гадоўны прыз!

Дзева (23.08. — 22.09.) Далей уяўляй сабе дабро, дастатак, багацце — маеш большы шанц усё гэта здабыць. Дзева шукаючыя працу маюць шанцы і магчымасці; можаш зрабіць уражанне, што ты знакамiты прафесіянал.

Шалі (23.09. — 23.10.) 15 — 19.02. будзеш у фантастычным настроі. Адкрыюцца перад табою новыя магчымасці. На працы ці ў школе можаш разлічваць на прэмію, а прынамсі на пахвалу. 13 — 17.02. не давярай асобам, якія ўжо цябе абдурылі. Будзь аспярожны, пільны, абавязковы.

Скарпіён (24.10. — 21.11.) Да 14.02. можаш шмат што зрэалізаваць. Можаш стартваць з новымі праектамі, пачаць штосьці, на чым табе моцна залежыць. Не прапусці нагоды добра пагуляць. Раптоўная і моцная патрэба кахаць без памяці! Гэта будзе як прэзент ад неба!

Стралец (22.11. — 21.12.) 15 — 19.02. — карысны час для любові і раманаў, таксама і для падарожжаў. Нічога не рабі на „лапу-цапу”. Хтосьці можа ад цябе адварнуцца і пайсці ў іншы бок; калі варта старацца, дык усё пойдзе па тваёй думцы.

Казярог (22.12. — 20.01.) Да 15.02. перапалкі ў планах. Асабліва ў міжполавых адносінах. Сур’ёзныя размовы могуць аказацца несур’ёзнымі, а прызнанні — няшчырымі. Магчымая выбуховая атмасфера дома. І падумай: перфекцыянізм не заўжды перавага.

Вадалей (21.01. — 19.02.) Больш дыпламатычнасці. Не будзь напыхлівы ці нахабны. Росквіт пачуццёвага жыцця, патоля ад добрага кахання. Хірон, які ўкročыў у твой знак на пару гадоў, прынясе табе жыццядайную, аздараўляльную энергію.

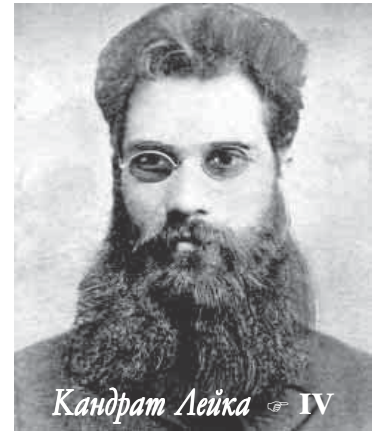
Рыбы (20.02. — 20.03.) 3 16.02. лёгка дагаворыцца з усімі. 3 18.02. шмат вітальнасці ад Сонца. Да 15.02. лепш хавай язык за зубамі, каб з чым не выскачыць. Добрая пара паладзіць хатнія непаразуменні.

Агата Арлянская

Не
Нічога не гавары
Адгарні свае славянскія
валасы
Хай пачую крык вянокі
васільковых вачэй тваіх
Хай ў іх вычытаю кліч
купальскай ночы
Ці-ха
Нічога не гавары
(...)
Юрка Буйнюк & П

Жыва

СТУДЭНЦКАЯ

Кандрат Лейка & IV

Я мог бы табе яшчэ многа паказаць: паштоўкі (калі б ты ведаў, колькі добрых пажаданняў выкідаюць у смецце), цацкі, кнігі, лісты, самыя каштоўныя рэчы, але я не думаю, што табе хочацца на гэта паглядзець...

Божа, як стацца ўспамінам?

Дзіцячае пытанне да Бога ўсведала мне, што ўспаміны гэта нашы верныя сябры. Мы іх захоўваем як самы цэнныя скарбы, выкідаем з памяці або проста — успамінаем.

Восень — такая пара года, што наводзіць меланхолію, можа таму, як у казках, здараюцца такія асеннія гісторыі...

Вецер здэмухваў з зямлі апошнія лістоўе з такой сілай, быццам бы хацеў іх абдзерці да апошняй часцінкі.

У невялікім доміку з зямлі, дакладна замаскіраваным галінамі, вёў барацьбу з надыходзячым холадам маленькі чалавечак, імя якога Стукала. Гэтае дзіўнае імя далі яму гарадскія вароны за прывычку стукаць палкай у брамы ў час нашых шпацыраў.

Стукала адчыніў дзверы і высунуў кудлатую галаву. Вецер схпіў яго за валасы і пачаў бязлітасна трапаць. Стукала паглядзеў на амаль голую зямлю. „Такая бяда, — падумаў ён. — Заўтра ўжо ні лісточка не застанеца. А калі яшчэ прыйдзе дворнік...”. Паводле Стукалы дворнік быў страшным чалавекам. Калі ён там, угары, наводзіў парадак агромнай мятлой, чалавечак у сваім падземельным доміку дрыжаў ад страху пад ложкам. А цяпер дворнік адбярэ яму і апошнія ацяпленне.

Задрыжаўшы ад холаду, Стукала з грукам зачыніў дзверы. На вешалцы вісела старое, знішчанае шэрае паліто. Стукала хуценька надзеў яго, схпіў жалезнае вядро і выскачыў на вуліцу. Вецер вёў барацьбу з ім за кожны крок да купкі лісцяў, што ляжала недалёка, а калі ўжо дайшоў, нечакана супакоіўся. Стукала браў лісце рукамі, клаў іх у вядро і думаў: „Як добра. Да Новага года хопіць, а пасля на ёлкі перакінуся. Пасля святаў людзі выкідаюць многа ёлак, а мне карысна”. Лісце з шэластаў сыпалася ў вядро. Нешта белая праслізнула і ўпала на зямлю. Чалавечак асцярожна падняў жаночую фатаграфію.

За дрэвам мільгануў шэры цень. Стукала адварнуўся.

— Добры дзень, Шэры, — сказаў ён ціха. — Я цябе ведаю. Ты тут ужо пару дзён.

— Я не шэры, — адказаў цень з-за дрэва, — я вясёлкавы.

— Нешта ты непадобны, — асцярожна сказаў Стукала.

— Я чалавек навакольнага пачуцця. — Усё шэрае — я шэры. Аддай мне фатаграфію.

— Не аддам, — сказаў Стукала. — Я сам яшчэ не паглядзеў.

Чалавечак падняў фатаграфію бліжэй вачэй. Жанчына была ўжо немаладая, але прыгожая і сумная. Стукала так доўга глядзеў на яе, што не прыкмеціў, як Шэры ціха падшоў да яго.

— Якая прыгожая, — сказаў Стукала, — сапраўдная прынцэса.

— Хутчэй, каралева, — паправіў яго Шэры.

— Толькі чаму такая сумная?

— Усе каралевы такія. Ад чаго ў іх радасць? Аддай мне!

— Хвілінку, я яшчэ чуць-чуць пагляджу. А табе навошта?

Шэры сціх.

— Я збіраю ўспаміны, — сказаў хутка.

— Чые?

— Усялякія. Любыя. Часам нават твае.

— Як гэта мае? А хто табе дазволіў іх браць?

— Я не сказаў — „краду”, я сказаў — збіраю. Я бяру твае ўспаміны, якія выкідаюць. Дай фатаграфію! — Стукала асцярожна выцягнуў фатаграфію. Рука Шэрага паказалася з цемры, узяла фота і знікла.

— Яе таксама забылі, — пачуўся голас, — выкінулі, значыць, забылі. А я не магу дазволіць, каб што-небудзь было забыта.

Шэры замаўчаў. Стукала таксама не гаварыў. Зноў падняўся вецер.

— Штосьці холадна стала, — сказаў Шэры.

— Пашпацыруем? — спытаў Стукала.

— Пашпацыруем.

Пайшлі яны па дарозе. Амаль пачамнела і дрэвы сталі падобнымі да вялікіх чорных ценяў. Стукала прыкрываўся сваім паліто, але вецер, як на зло, прадзіраўся ва ўсе шчыліны.

— Слухай, Шэры, — спытаў асцярожна, — а ты не змож бы паказаць успаміны, якія збіраеш?

— Я не шэры, — уздыхнуў Шэры, — я вясёлкавы.

— Ладна, няхай будзе. А ўсё-такі можаш паказаць?

— Нельга!

— Але ты глядзіш!

— Я — гэта іншая справа. Мне можна.

Стукала вельмі хацеў паглядзець. Ён сам здзіўляўся сваёй цікаўнасці.

— Ты ж сказаў, што іх выкінулі. Іх гаспадарам яны непатрэбны, яны не пакрыўдзяцца.

Анна Садоўская

жыве ў Макаўцы.
Закончыла Гайнаўскі беларускі ліцэй,
студэнтка IV курса беларусістыкі
ў Беластоку.

— Ну што ж, калі хочаш, глядзі, — сказаў ціха. Рука выцягнулася з цемнаты, на далоні ляжала зламная лялька.

— Гэта што? — здзіўўся Стукала.

— Гэта цацка. Звычайная, але не зусім. Разам з гаспадаром ляцела на іншыя планеты, апускалася на дно акіяна, а калі дзіця вырасла, цацка адправілася ў апошнюю дарогу — у смеццэправод.

Цацка знікла. На далоні ў Шэрага ляжалі сухія кветкі рамонку.

— Гэтыя кветкі сарвалі летам. Яны стаялі на сталё ў сімпатычнай дзяўчынке. Закончылася лета, кветкі звялі і сімпатычная дзяўчынка выкінула іх. А яны да сёння зберагаюць сонечнае святло.

Вецер лёгка крануў сухія пялёсткі кветак і яны паволі зніклі ў цемнаце.

— Я мог бы табе яшчэ многа паказаць: паштоўкі (калі б ты ведаў, колькі добрых пажаданняў выкідаюць у смецце), цацкі, кнігі, лісты, самыя каштоўныя рэчы, але я не думаю, што табе хочацца на гэта паглядзець.

— Калі ласка, так, — сказаў Стукала. — Іх усіх выкінулі. Так як нашу каралеву.

— Як нашу каралеву, — паўтарыў Шэры, — а калі выкідаюць з памяці людзей — гэта найстрашнейшае. Ведаеш, я пакажу табе яшчэ адзін успамін.

У руцэ Шэрага штосьці зазваніла. У цемнаце паявіўся стары дзіравы чайнік.

— Пазнаеш? — спытаў Шэры.

— Пазнаю. Ён мой.

Стукала не ведаў, што сказаць. Шэры чагосьці чакаў.

— Мне падарыў яго дзядуля, — пачаў Стукала ціха. — Ён прыязджаў да мяне некалькі гадоў таму, мы пілі гарбату.

— Ты варыў ваду, — працягваў Шэры, — і ўспамінаў дзядулю, пісаў яму лісты.

— Пасля чайнік сапсаваўся, — зусім ціха сказаў Стукала, — і я...

— Я ведаю. Калі ты апошні раз напісаў дзядулю пісьмо?

— Магу я ўзяць яго? — спытаў Стукала.

— Вазьмі, — адказаў Шэры.

У цемнаце запальваліся агні вялікага горада, а яны ішлі і ішлі па дарозе. Перад імі на адной назе скакала варона.

— Вы гуляеце? — спытала яна.

— Гуляем, — адказаў Шэры.

— А ў цёплыя краіны не збіраешся? Не? Чаму? Я збіраюся!

— А што там рабіць? — здзіўўся Стукала.

— Як што? Жыць! Там цёпла, поўна харчоў. Назаўсёды там застаўся.

— Усё адно, вернешся, — сказаў Шэры.

— А чаму?

— Успаміны, — ціха сказаў за яго Стукала.

Здзіўленая варона яшчэ доўга спаглядала на іх, скачучы на адной назе. Калі яны вярнуліся ў домік Стукалы, было ўжо зусім цёмна.

— Зайдзі да мяне, — папрасіў Стукала, — я напалю ў печы. Будзем піць гарбату.

— Не, мне ўжо пара.

— А ты яшчэ сюды вернешся?

— Можна быць, — сказаў ён і паказаў на вядро з лісцямі, — глядзі, які прыгожы ліст ляжыць на версе. У ім усе колеры вясёлкі. Не палі яго, пакінь на ўспамін або мне.

— Добра, — згадзіўся Стукала. — Да пабачэння, Шэры!

— Я не шэры. Але, якая розніца. Да пабачэння!

Ён расплыўся ў паветры зусім так, як успаміны, якія паказаў Стукалу. Стукала зачыніў за сабой дзверы і павесіў паліто. Пасля ўзяў свой чайнік і паставіў на паліцу, на самае віднае месца. Падумаў крыху і каля яго паклаў асенні ліст, які пераліваўся ўсімі колерамі вясёлкі...

Анна Садоўская

Юрка Буйнюк

Танец з вядзьмаркай

1
 Ноччу сівай
 Зорна-яснай
 У абняці дрэў паляны
 Танцавалі яны абое
 Пад нагамі ім гарэла вуголле
 Дагараючага зорнага вогнішча
 Яна німфай лясной была
 Тварам поўным тайны і лагоды
 Кожная сустрэча вачэй
 Ясным полымем усмешкі гарэла
 Свяціла сонцам заўтрашняга дня
 Веры сваёй у сабе не хаваў
 А вечар сваё казаў

2
 Неспадзявана
 Воранам чорным вецер праляцеў
 Цесным абняццем цёмных крылляў сваіх
 З'яднаўшы — разлучыў
 Вострымі кіпцюрамі зазіхацела яе
 Белае крылле анёла
 Хціва прарэзаўшы болем грудзі яго
 Вырвала яго зайцава сэрца жывое
 Ваўкам галодным кінула
 (Перад тым іх сонныя дрэвы ахіналі)
 Мячамі бліскучых зубоў
 Песню прагнасці скрыгаталі
 Пакутай болю стаў на Яго вуснах
 Млявы смак атручанага віна

3
 На золку рання
 Паміж жыццём і смерцю
 Ранены ўладар лёсу свайго
 Словамі апошнімі зароў:
 „Згінь, прападзі праклятая вядзьмарка!
 Зберажы хоць душу!”
 І асунуўшыся — сканаў.

Ноч Купалы

Не
 Нічога не гавары
 Адгарні свае славянскія валасы
 Хай пачую крык вянкаў васільковых вачэй тваіх
 Хай у іх вычытаю кліч купальскай ночы
 Ці-ха
 Нічога не гавары
 Хай маўчанне слоў пераменіцца ў мелодыю сэрцаў
 У далікатную гутарку далоняў
 Углыб маладой ракі палёт
 Цесны рук сплёт
 Вір нашых цел
 А супольны рытм нашых сэрцаў
 Ладдзю жыцця закальшы
 Не
 Нічога не гавары
 Не чакай світаньня
 Толькі спляці вянок на зары
 З нецярплівых слоў чакання
 Не
 Нічога не гавары
 Хай маўчанне верным будзе вуснам тваім
 У тваіх вачах я сам вычытаю
 Адно слова — ...

* * *

Вы дазвольце, дарагая
 быць мне вашым ветрам вясновым
 які плечы вашы ахінае
 думкамі траўня заплятае вашы валасы.

Вы дазвольце, прыгожая
 быць нашыйнікам на шыі вашай
 бурштынавым сонцам грэць дзявочыя вочы вашы.

Вы дазвольце, адзіная
 быць дажджом вам у спакоту
 шумам сваім буду адганяць вам самоту.

Вы дазвольце, маладая
 быць надзеяй дня маёй
 светлым промнем
 гэтай ранню вясной.

Юрка Буйнюк
 жыве ў Малініках.
 Закончыў Бельскі беларускі
 ліцэй, студэнт V курса
 беларусістыкі ў Беластоку.

Крылы гэтай ночы

Хай гэтай цёмнай восенскай ноччу
 Затаніце далікатная імгла
 Хай цёпла атуліць нас
 празрыстай вуаллю тайны
 не ўцячэш ты ад мяне ніколі
 не расплывешся ў снах няволі
 не адыдзеш ад мяне на хвіліну
 астанешся са мною назаўжды
 я веру што крылы ночы гэтай
 ўнясуць у прастору толькі нас
 хай скрадуць мой страх твае вочы
 не ўцякай нідзе, о не! — і так зловіць цябе час
 атулі свае рукі ля вогнішча каханья
 хай яго пшчотнае полымя купае нас.

Будзем лічыць час наступнага спаткання
 Дазволь, што скраду з тваіх вачэй зоры.
 Дазволь, што апруну цябе ў месяц
 У сон
 У ічасце
 У надзею
 а разам з намі нашы сны
 І я — і ты
 хапайма хвіліны якія дае нам тая ноч.

Наканаванне

Ноччу цёмнай
 На шыбе запэцканай сажай
 Вісеў срэбны серп месяца
 Твар маёй самоты
 Я стаў люстрам натоўпу
 Апакаліпсіс думак забіваў дзень

Над манетай месяца
 Кружылі фігуры думак цёмных
 Як Каін і Авель неразлучныя

Параграф 148

Прысвячаю памяці
 трагічна загінуўшай
 2 ліпеня 2004 г.
 Ані Дыбоўскай

Чыгункай жыцця імчала маладосць
 Кожны дзень хацелася трымаць у далонях
 Дзявочая свабода валасоў раскідана
 У цёмным неспадзяванай смерці тунелі
 Сэрца закончыла вымяраць рытм
 Спадзявання на свабоды час
 Які зняволіў смерцю другі чалавек
 Блакітным матылём б'еца справядлівасць
 Аб акно рэчаіснасці яснай будучыні вясны
 Пытанне: дакуль будзем племенем Каінаў
 Для сваіх нявінных братоў Авеляў?
 Дакуль чалавечая цвёрдая гордасцю рука
 Будзе трымаць павуцінне другога чалавека?

Паміраючым са страхам дрыготкім у вачах
 Немым крыкам сэрца аб помсту да неба
 Заносіць бяссільнае лёсу жыццё
 Ці так трэба было!?

Дакуль?
 Смерць за смерць! — рвецца з грудзей бяссільнае сэрца
 Спаглядаю ў спакой неба
 Толькі тут жыве блакіт.

Стрыптыз думак

сарамлівым ды маладым паэтэсам прысвячаю

Не
 Не
 Не
 Не!
 — усклікнула ты
 — не дам табе ключа
 да дзвярэй агароду
 думак тваіх
 Не
 Не
 Не
 Не!
 як кошка бароніць сваіх дзяцей
 так ты сцеражэш тэрыторыю сваіх думак
 — не ўпушчу цябе ў агарод маіх змоцый
 бо разгарыцца агнём галавешка шчырасці
 лепш хай загарыць вогнішча тваёй адкрытасці
 добра? — ціха запытала ты
 — добра — не рады кіўнуў я галавою.

З напружанасці настрояў
 скінуў я з сябе
 плашч тугі
 кашулю суму
 сарочку моцы
 штаны слабасці...
 усё...
 усё...

маё — тваё
 сум — радасць
 моц — слабасць
 вера — паганства
 ічасце — наканаваанне
 нянавісць — каханне
 нахабнасць — стрыманаць.

Напайшы яе цікавасць
 Тайнай крыніцы думак сваіх
 Пытаю:
 — Задаволеная?
 — Так — ціха прамовіла яна.

Неспакой думак

Над вёскай вісеў свінцовы неспакой думак неба
 далікатны пах чаромхі стаяў у паветры
 чара неба пачала закругляцца
 з абедзвюх старон насоўваліся гладыятары хмар
 спачатку нясмела, потым вецер у іх руках
 размахнуў мячамі — неба прарэзала маланка
 праз неба пракацілася тройка коней
 у дажджы за вясну змагалася неба
 на зямлю вецер нёс стрэлы дажджу
 якія прасякалі наскрозь купал неба.

Білася неба з зямлёю за вясну.

* * *

я камень
 чакаю пакуль
 выкрасаеш ува мне
 іскру каханья

я вада
 чакаю пакуль
 падагрэш мяне
 промнем любві.

Размова з Ю.

Аб камень
 маўчанья
 разбілася
 чыстая кропля
 бліснула
 промнем сонца.
 Раздзелены
 нашы словы
 ўпалі ў адну ваду
 затанцавалі
 ў віры размовы.

Супольнай крыніцай
 пацякла наша гутарка.

Вясна, лета, восень, зіма і зноў вясна...

Як штогод прылятаюць буслы, зацвітаюць дрэвы, кветкі. Пах сырога лесу разліваецца навокал. Чуваць радасць дзікіх звяроў. Белавежская пушча гучыць насякомымі, пацяпляе! Вераб'і ціўкаюць, вароны каркаюць, а вечер — дырыжор цудоўнага аркестра, які выконвае музыку прыроды.

А на самай сярэдзіне пушчы маленькая мясцінка, вёсачка Пяскі. Яна таксама прабуджае да жыцця.

На пачатку вёсачкі невялікая хатка. Жыве ў ёй сям'я Грыцукі — людзей з вялікімі, цёплымі сэрцамі.

Маці — Агрыпіна, бацька — Павел і чацвёрта дзетка, жвавых і здаровых. Найстарэйшы Стэфан, потым Аляксей, Рыгор і адзіная дачушка Галена.

1900 год, вясна. У іх дом завітала шчасце — голае і босае. Нарадзіўся ім яшчэ адзін сын — Серафім.

Аднак хтось, калісь казаў, што „шчасце гэта не толькі тое, што дае лёс, але і гэтае, чаго не адбірае”.

Наймалодшы, нованароджаны сын хварэў, не мог хадзіць. Боль і смутак надоўга пасяліліся ў доме.

Серафім хуценька рос, але яго ножкі не хадзілі, не маглі адарвацца ад зямлі. Бацькі вазілі яго, дзе толькі змаглі. Не было ж тады такіх спецыялістаў, як сёння. Вазілі яго па бабках-шаптухах, якія малі-

ліся над дзіцём. Павел і Агрыпіна ведалі, што гэта грэх, але хацелі здароўя і шчасця свайму роднаму.

Серафіму пайшоў сёмы год, але ён далей не мог бегаць, скакаць, ці, проста, шпацыраваць з братамі.

Бацькі не адмаўляліся ад нічога, верылі ў добрае, у Бога. Прышла цёплая вясна 1906 года.

Сонца свяціла высока, праменні пранікалі і зіхацелі ў вокнах дома Грыцукі, быццам хацелі зайсці ў госці.

Павел і Агрыпіна вырашылі паставіць крыж перад іх домам, велізарны, сасновы, каб ахоўваў іх, падтрымліваў і абараняў.

І здарыўся цуд. Пасля двух, можа трох месяцаў ад узвядзення крыжа Серафім стаў на ногі. Ад гэтай пары хадзіў, бегаў, падскокваў. Усе не маглі паверыць у гэтае дзіва, але радаваліся. Бог ёсць!

Серафім адышоў у лепшы свет на 73 годзе жыцця. Іншыя дзеці Паўла і Агрыпіны пажаніліся і мелі сваіх дзеткаў. А Галенін сын жыве да сённяшняга дня на самым канцы Пяскаў. А крыж?

Ужо 2005 год — на месцы дому Грыцукі жыве цяпер мілы і сімпатычны беластачанін. А перад яго домам усё стаіць крыж. Серафімаў крыж, сасновы, са стужкай... Выглядае цудоўна, асабліва вясной...

Юстына Грыцук

* * *

Чалавек

Стракатае спалучэнне пачуццяў

Кружыць навокал свайго я

Хоча як зорка блішчэць

У вачах свайго люстра,

Не чуе,

Не бачыць,

Стаіць,

Як помнік у парку

Цвёрды, чорны, ціхі

Як камень...

* * *

Халодныя дні

засялі смуткам людзей, дамы

засялі болям, думкамі, слязьмі

не плач!

Зайтра ўздыдзе сонца...

* * *

Чорнымі хмарами

неба твар закрыла

не можа глядзець

як знікаюць белых дні крылы.

А я стаю

у кроплях дажджу

і гляджу, і чакаю

калі разбудзіцца

чалавек у чалавеку...

* * *

Піша вецер

белы верш

на тварах людзей

пра ўсмешку

пра слязу

пра жыццё...

Піша вецер

белы верш

у душах людзей

пра шчасце

пра тугу

пра жыццё...

* * *

Пах свежай зямлі

пасля летняга дажджу

сцены ранніх туманаў

на морах лугу

прамень сонца

ў люстрах рэк

сагравае

халодныя сэрцы людзей

Пах свежай зямлі

пад маімі нагамі

сыры, голы след астаўся

пасля нашых крокаў

усё за намі і перад намі...

* * *

Вясна, лета, восень

людскога жыцця

Шыюць свае аздобы

Сплятаюць вянкi з кветак

То бегаюць па раннім расе

Развіваюць пупышкі на дрэвах

То зноў гоняць ветрам

Ліст за лісцем

І засынаюць у цёплую ноч...

Юстына Грыцук

Сёмкава

Прыехаў. Вось мястэчка, у якім ніколі не бываў. Хіба што ў думках. Даволі часта пра яго чуў. І рушыў. Уперад. Шукаць палац!

Нідзе і следу няма. Навокал старыя савецкія жылыя дамы, з другога боку вуліцы — драўляныя хаты. Шукаю. А што б зрабіў, калі б не дрэвы, якія напамінаюць, што вунь там, удалечы калісьці быў парк. У парк! Уперад! Да палаца.

Урэшце, праз размоклыя дарогі знайшоў старую алею. Высокія дрэвы, маючы з паўтара стагоддзя, скрывіліся, некаторыя паламаліся. Але далей адчуваеш іх магутнасць. Можна і знішчаную, усё ж магутнасць.

Зарослы ўзгорак. На яго! Вароны, зліваючыся са старымі дрэвамі, крычаць штосьці. Прыслухваюся. Не, гэта дрэвы скрыпяць, трашчаць. Не! Гавораць. Боль. З болям. Усе забыліся пра іх, нікому непатрэбныя. Адзінокія, хоць разам. Нялюбныя...

Навокал смецце. Смецце сярод такога багацця. То кола, то кавалак жалеза, то пусты пачак ад чыпсаў... Спежка. Спускаюся ўніз і бачу здалёк цагляныя сцены. Збліжаюся да мэты майго прыезду. Сэрца пачынае біць штотраў хутчэй і...

Чую тое, што тыя дрэвы. Боль. Не гэтага я чакаў, не такое хацеў убачыць. Перада мной стаяць руіны. Чырвоныя сцены, нібы засохлая кроў кідаліся ў вочы. Пячэ, рэжа. Вокны, як пустыя вачніцы глядзяць на мяне. Не, жывы чалавек, а мумія. Праўда, па баках захаваліся два флі-

гелі, аднак гэта ўжо не тое, што было калісьці. Адзін перабудаваны з вялізнай бяздушнасцю пад клуб. Другі — жылы дом. У крыху лепшым стане чымсьці палац.

Уваходжу ў палац, у ягоныя сцены. Нада мною неба. Замест даху. Пад нагамі цэгла, гнілыя астаткі перакрываў. Крунаюся народзін, жаніцьбаў, смерці. Бачу радасць і смуткі жыхароў. А тут яшчэ фарба астася, мабыць, тая першая, якой памалявалі адразу пасля пабудовы. Блакіт. Як неба, але не такое як сёння. Чыстае.

Збоку ўваход пад палац, старыя дзверы. І я ў падвале. Высокія скляпенні і зноў пакрытая цэгла. Далей не іду. Страшна.

З другога фронту будынка занябаны парк. І смецце. Здаецца, жыхароў флігеля... Ніякай пашаны.

Прабіраюся праз зараслі, дрэвы. Заплюшчваю вочы. Бачу высыпаныя белым пясочкам алейкі, выграбленыя газоны. Па сцежках ходзяць людзі. Вось мужчына, акуратна апануты, побач маладая дзяўчына. Як лебедзь плыве. У белым. А тут, мабыць, возера, там рэчка. Птушкі далікатна спяваюць. Зноў тыя ж людзі. Аб чымсьці размаўляюць. Мужчына бярэ руку дзяўчыны ў сваю моцную далонь. Вось, усмешка на яе вуснах, а з вока падае крышталік-слязінка. Ляціць, ляціць і разбіваецца аб зямлю.

Расплюшчваю вочы. Шэрасць, старыя дрэвы, крыкі варон, размовы дрэў. Гляджу пад ногі, ляжыць нешта. Схіляюся. Смешна, але чамусьці мне гэта жалезка напамінала поціск...

Аляксей Дзядка

Аблічча вайны

У 1915 годзе, у час страшных ваенных падзей, Юля Раманюк — тады аднагодова дзяўчынка, разам з бацькамі і братамі выехала з вёскі Прыбудкі ў Сібір. Руская прапаганда аб лютых немцах, якія будуць здэкавацца над людзьмі, давала вяскоўцаў да бежанства. Усяго засталася толькі двух гаспадароў.

Пачаткова бежанцы ехалі на падводах, а потым на цягніку праз Баранавічы, Маскву аж на Сібір. Там, у вёсцы Стальпінка, сям'я Раманюкоў спаткалася з прыхільнасцю аднаго з гаспадароў — Карботавы, які прызначыў ім маленькую хатку і даў бацьку працу на гаспадарцы. Аднак Юля Раманюк са слязьмі ў вачах успамінае час пражывання ў Сібіры. Маразы былі вялікія, нават звыш 40 градусаў. Бывала і так, што маленькая хатка Раманюкоў была амаль па сам дах засыпаная снегам і каб выйсці на панадворак, трэба было рабіць сходы ў снезе.

Жыццё ў Сібіры было цяжкае, перш за ўсё па прычыне кліматычных умоў, аднак нядарэн-

нае — пакуль не дайшло да беспарадкаў паміж чырвонымі і белымі. Тады сітуацыя ў Стальпінцы, як і ва ўсёй краіне, стала няцверпнай, пачаліся крадзяжы, забойствы, голад і эпідэміі. Сям'я Раманюкоў вырашыла вярнуцца дадому. Аднак гэта не было простаю справай. Білет каштаваў 15 рублёў і таму Юля з мамай падарожнічалі ў вагоне, а бацька са старэйшымі братамі на даху цягніка. Такім чынам Раманюкі дабраліся ў Маскву. Там некалькі дзён трэба было чакаць спецыяльнага цягніка для бежанцаў. Час чакання правялі яны ў гасцініцы, падрыхтаванай бежанцам, а дзеці ў дзіцячым садзе. Там захварэў і памёр на чорную воспу старэйшы брат Юлі. Пасля і яе заатакавала гэтая хвароба, аднак Юля ачуняла і вярнулася з бацькамі ў Прыбудкі, дзе чакала іх зусім пустая хата. Раманюкі, так як і іншыя бежанцы, якія вярнуліся, не мелі нічога. Усё, што пакінулі, было раскрадзенае, а жывёлы самі прадалі былі перад ад'ездам. Кармілі іх лес і зямля. Юля Раманюк яшчэ сёння помніць смак супу з крапівы ці хвощкі. А ўспаміны пра мінулае, але вельмі складаныя часы, выклікаюць у яе слязы.

Аліна МАСАЙЛА

Пракоп

Здарылася гэтае некалькі гадоў пасля вайны. Быў канец жніўня або пачатак верасня. Людзі збіралі плады з палёў і агародаў. У Алексееўку вельмі абрадзілі грушы. Сям'я не ведала што рабіць з такой колькасцю садавіны. Алексееўкі раздавалі грушы знаёмым і суседзям. Аднойчы яны заклікалі на „гнілкі” старога Пракопа. Ён жыў сам на канцы вёскі. Мужчына з ахвотай прыняў запрашэнне. Пракоп не меў у што збіраць груш і пачаў іх кідаць у вялікія кішэні свайго вайсковага шыняля. Стары чалавек ужо доўга збіраў грушы, а кішэні ўсё яшчэ не былі поўныя. Калі ён хацеў рушыцца з месца, здалося яму, што хтосьці або штосьці трымае яго за ногі. Пракоп не мог зрабіць кроку. Алексе-

юкі падумалі, што стары аб'еўся грушамі і яму баліць живот. Паслалі сына па фельчара, які жыў у суседняй вёсцы. Вясковы доктар з'явіўся вельмі хутка. Ён сказаў, што на пачатку трэба зняць з Пракопа шынель, тады будзе можна лепш агледзець хворага. Калі гэтае зрабілі, Пракопу перастала быць цяжка. І ён сабе пайшоў, забываючы пра шынель. Коля Алексееўка хацеў дагнаць Пракопа і аддаць яму гэтае вайсковае адзенне. Аднак ён не мог падняць шыняля. У яго сярэдзіне было поўна груш. Кішэні былі дзіравыя і грушы замест у іх — траплялі ў сярэдзіну паліто. Алексееўкі і фельчар дадумаліся, што дзіравыя кішэні былі прычынай недамагання старога чалавека. Пасля гэтага здарэння ў вёсцы людзі доўга гаварылі пра шынель і „грушавую” хваробу старога Пракопа.

Марта СЕЛЬВЯСК

Кандрат Лейка на Украіне

Жыццё і дзейнасць беларускага празаіка, паэта, драматурга і педагога Кандрата Лейкі, які жыў у канцы XIX — пачатку XX стагоддзяў яшчэ зусім мала даследаваны. Асабліва яго ўкраінскі перыяд жыцця з 1884 да 1921 гадоў. Таму сёння хочацца расказаць пра гэты ўкраінскі час нашага суайчынніка, тым больш што нядаўна на Харкаўшчыне ўдалося знайсці пра яго шмат новых звестак.

Кандрат Лейка нарадзіўся ў 1860 годзе ў вёсцы Збочна на Слонімшчыне. Спачатку вучыўся ў Азярніцкім народным вучылішчы, а пасля скончыў Свіслацкую настаўніцкую семінарыю.

Пяць гадоў малады настаўнік адпрацаваў настаўнікам у Косаве. А ў вольны ад педагогікі час пісаў па-беларуску вершы для дзяцей. Да сённяшняга часу захаваліся яго вершы „Сарока”, „Песня ластаўкі”, „Бусел” і іншыя, датаваныя 1883 годам.

Яшчэ ў маленстве Кандрат Лейка засгудзіў ногі, якія ў яго пастаянна балелі. Адночы доктар параіў памяняць месца жыхарства і пераехаць туды, дзе клімат больш сухі і цёплы. І ў 1884 годзе ён пакідае Беларусь і пераязджае жыць на Украіну ў Харкаўскую губерню. Тут ён спачатку працуе настаўнікам у Лініўскім пачатковым народным вучылішчы, а пасля праз год яго пераводзяць у Аснавянскае народнае вучылішча.

У 1887 годзе ў двухпавярховым доме сваякоў украінскага пісьменніка Грыгорыя Квіткі-Аснаўяненкі ў Харкаве адкрылася вучылішча для сляпых дзяцей. Праз пяць гадоў вучылішча пераехала ў новы трохпавярховы корпус на Сумскую вуліцу. Гэты корпус быў пабудаваны па ўзоры дрэдэнскай школы для сляпых дзяцей, на грошы, сабраныя жыхарамі Харкава, а таксама за кошт мясцовага ўніверсітэта. Начальнікам вучылішча ў новым корпусе быў прызначаны беларус Кандрат Фёдаравіч Лейка.

З вялікай любоўю Кандрат Лейка ўзяўся за справу выхавання сляпых дзяцей. Ён уважліва вывучаў іх псіхалогію, распрацаваў сваю метадку навучання. Для дзяцей, якія не бачылі, праводзіліся экскурсіі ў поле, у лес, ажыццяўляліся паездкі на экскурсіі ў Палтаву і Кіеў. Найбольш таленавітых хлопчыкаў і дзяўчынак на свой страх і рызык ён пачаў навучаць музыцы.

Працуючы ў Харкаўскім вучылішчы для сляпых дзяцей, Кандрат Лейка прайшоў спецыяльныя курсы ў Пецябург, а таксама слухаў лекцыі ў Харкаўскім універсітэце. Ён вельмі часта выступаў у друку з артыкуламі на розныя педагогічныя тэмы. Друкаваўся ў пецябургскім часопісе „Слепец”, а таксама ў харкаўскай перыёдыцы — газеце „Губернскія ведомости” і „Южний край”. Некаторыя свае артыкулы падпісваў псеўданімам Мрачний.

У 1893 годзе ў Харкаве Кандрат Лейка выдае сваю першую кнігу „Русская азбука. Учебник родной грамоты для классного и домашнего употребления”. Сярод педагогічных матэрыялаў на сённяшні дзень удалося адшукаць яго артыкулы „Экскурсія воспитанников и воспитанниц Харьковского училища сле-

пых в Киев”, „Подвижник народной школы”, „Основа”, „Письмо в редакцию”, „О правовом положении слепых в России”. Дарэчы, апошняя праца Лейкі выдавалася асобнаю кнігаю ў бібліятэцы часопіса „Слепец” у Пецябургу ў 1906 годзе. Нядаўна яе ўдалося мне адшукаць і набыць на Украіне.

У Харкаве Кандрат Лейка не забываў і пра родную мову. У гэты час ён піша шмат паэтычных твораў, прысвечаных птушкам, хатнім жывёлам, а таксама сатырычныя вершы. Верш пра сабаку Рабко паэт напісаў у 1886 годзе:

*Рабко верна у нас служыць,
І жыве сабе, не тужыць:
Удзень грэецца на сонцы,
Ноччу дрыгне на саломцы.
Пільнуе ён гумно, садок,
З двара не ступіць ні на крок.
Але тады толькі брахне,
Як хто ў бок нагой штурхне.*

Гэтая навучальная ўстанова для сляпых дзяцей існуе ў Харкаве і сёння, але называецца яна інакш. Цяпер гэта абласная спецыяльная гімназія-інтэрнат для сляпых дзяцей імя У. Г. Караленкі. У архіве вучылішча ўдалося нядаўна адшукаць кароткую характарыстыку Кандрата Лейкі на ўкраінскай мове: „Лейко Кіндрат Фёдорович керував училищем з 1892 по 1907 р. Прекрасний педагог, організатор. Разробив методику навчання для сліпих. Програми навчальних предметів наблизив до програм гімназії, в ремісних класах ввів нові спеціальності: в’язання, виготовлення щіток, настроювання роялей. Було організовано хор, музичні гуртки. Велика увага приділялась розвитку у сліпих почуття орієнтації у малому і великому просторі. Лейко К. Ф. висунув програму покращення становища сліпих у країні, пропонуючи визнати за сліпими громадянські права, а саме: одержання безкоштовної освіти, працевлаштування та гарантії пенсії. Про свої вимоги Лейко К. Ф. писав до інстанцій, виступав зі статтями в журналі „Сліпец”. По суті Лейко К. Ф. — один із перших творців тифлопедагогіки”.

Пасля Харкаўскага вучылішча для сляпых дзяцей Кандрат Лейка пэўны час працуе выкладчыкам рускай мовы ў Елісаветградскім камерцыйным вучылішчы, а пасля ў адной з прыватных жаночых гімназій.

У 1911 годзе ён пераязджае ў го-

рад Валкі Харкаўскай губерні і ўладкоўваецца на працу ў мясцовае павятовае ведамства на пасаду загадчыка навучальнага аддзела. Гэта быў самы плённы і шчаслівы час для Кандрата Лейкі. Праўда, калі не лічыць смерць ягонай маладой жонкі. Яна памерла падчас родаў у 1916 годзе. Доктарам удалося толькі выратаваць сына Віталя, якога на выхаванне забрала на Палтаўшчыну Анастасія Васільеўна Пеліпенка — родная сястра жонкі Кандрата Лейкі.

У Валках Кандрат Лейка наладжвае шчыльныя сувязі з Бацькаўшчынай. Ён перапісваецца з Лявонам Дубейкаўскім, Гальяшом Леўчыкам, Янкам Купалам, з рознымі беларускімі таварыствамі і камітэтамі, а таксама з рэдакцыямі беларускіх газет і часопісаў. Шмат піша і перакладае з украінскай мовы на беларускую. Свае творы дасылае ў Вільню, а з кастрычніка 1911 года друкуецца ў „Нашай ніве” — апавяданне „Успамін” і верш „Зязюлька”. На старонках „Нашай нівы” з’яўляюцца яго апавяданні „Кульгавы дзядзька Раман”, „Таклюся-сухотніца”, „Лес шуміць”, „Панас Крэнт”, „Абмылка”, „Пан Трудоўскі”, верш „Навальніца” і іншыя творы. Друкуецца таксама ў „Беларускім календары на 1916 год”, у „Гомане”, „Беларускай думцы”, пазней — у „Нашай думцы”.

У сваіх апавяданнях і вершах Кандрат Лейка апісваў унутраны свет сваіх герояў, расказаў пра сацыяльныя канфлікты рэчаіснасці. Творы яго па-свойму філасофскія і псіхалагічныя, а таксама разнастайныя па жанры і тэматыцы. Некаторыя з іх, асабліва вершы, напісаны з гумарам, з баечнай мараллю, з элементамі выкарыстання фальклору:

*Бусел, бесел, галяндач,
Пайшоў жыта аглядаць.
Яшчэ жыта зеляно,
Буслу ногу адняло.
Скача бусел на кію,
Кляне долечку сваю.*

У 1912 годзе ў Вільні асобнаю кнігаю выходзіць з друку п’еса К. Лейкі для дзяцей „Снатворны мак”, якую ён прысвяціў яскравым дзецям Слонімскага павета. Яна паклала пачатак беларускай нацыянальнай драматургіі для дзяцей.

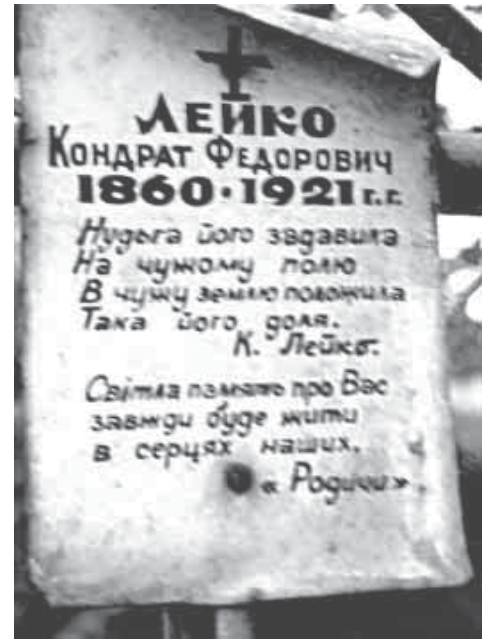
У 1917 годзе хвароба ног, ад якой пакутаваў з юнацтва, дала пра сябе знаць. А праз год Кандрата Лейку спаралізавала. У чэрвені 1918 года пляменнікі перавезлі яго ў горад Здалбунаў на Валынь да роднага брата Івана.

Пісьменнік моцна перажываў, найперш тое, што быў прыкаваны да ложка і не мог бачыцца са сваім маленькім сынам Віталем, якога часта наведваў на Палтаўшчыне. Ды і матэрыяльнае становішча стала жахлівым. Валынь перайшла пад Польшчу, і пенсію, якую Кандрат Лейка атрымаваў праз Ровенскае казначэйства, палякі адмянілі. Таму апошнія тры гады ў Здалбунаве жыў ён за кошт дапамогі сяброў з Беларусі і Беларускага камітэта ў Варшаве. Землякі клікалі Кандрата дамоў у Гародню альбо на Слонімшчыну, але сіл вяртацца ўжо не было. „Падацца на Бацькаўшчыну, жыць там паміж сваіх братоў, умерці і легчы

ў магілу на сваёй зямлі — о, яка б гэта была для мяне радасць, шчасце, але я не змагу гэтага выканаць, бо жыццё мяне зусім задавіла, а аб Маці-Айчыне магу цяпер толькі ў сагодкіх марах успамінаць...” — пісаў Кандрат Лейка ў адным са сваіх пісем Лявону Дубейкаўскаму („Наша ніва”, 1999 г., № 6).

Перад самай смерцю ён паспеў паслаць у Беларускае навуковае таварыства восем спыткаў сваіх твораў з надзеяй, што таварыства выдасць іх асобнаю кнігаю пад загалоўкам „Засеўкі”. Пра кніжку ён марыў і ў 1914 годзе, калі атрымаў ліст ад Янкі Купалы, які паведамляў, што Беларускае выдавецкае таварыства ў Вільні хоча выдаць асобнаю кнігаю ягоныя творы. Але вершы і апавяданні Кандрата Лейкі асобным зборнікам свет так і не пабачылі, а многія з іх проста згубіліся. Ды і сам пісьменнік памёр у верасні 1921 года ў Здалбунаве на Украіне, дзе і быў пахаваны.

Магіла нашага земляка знаходзіцца на адных са старых могілак Здалбунава. За ўсе гэтыя дзесяцігоддзі ніхто з беларускіх літаратараў там ніколі так і не пабываў. Магіла забытага пісьменніка ўжо зраўнялася з зямлёю і зарасла травой і кустамі. Толькі дзякуючы жалезнаму крыжы з шыльдачкаю ўдалося яе знайсці.

На крыжы на ўкраінскай мове напісаны словы:

*Нудьга його задавила
На чужому полі.
В чужу землю положила —
Така його доля.
К. Лейко.
Світла памяць про Вас
Завжди буде жыти
В серцях наших.
Родичі*

Увесь час Кандрат Лейка хацеў вярнуцца на сваю Радзіму, памерці на роднай зямлі. Але гэта яго мара так і не збылася. А ён быў, кажучы словамі Алега Лойкі, „першы беларускі дзіцячы паэт, заснавальнік рэпертуару беларускага нацыянальнага тэатра для дзяцей, арыгінальны паэт і празаік, сваёй шматжанравай творчасцю К. Лейка і пачынаў, і значна ўзбагаціў новую беларускую літаратуру другой паловы XIX — пачатку XX ст.” (Алег Лойка, *Гісторыя беларускай літаратуры. Дакастрычніцкі перыяд*, 2 частка, Мінск 1989, с. 409).

Сяргей Чыгрын, Слонім